

Social Studies Education In The Context Of National and Global Identity

Emine Meliha Kurtdaş, Inonu University, ORCID ID: 0000-0001-8483-064X

Ülkü Ulukaya-Öteleş, Muş Alparslan University, ORCID ID: 0000-0002-5780-2034

Abstract

As with most things, globalization, which has scientific, technological, economic and cultural dimensions, has changed the content of the concept of identity. Identity, a form of expression of a sense of belonging, now contains meanings far beyond the understanding of national identity in our age. As a matter of fact, there is an intransigence between cultural diversity and national integrity caused by globalization. This intransigence is mostly between traditional identity patterns and new cultural identity patterns. Therefore, the analysis of national and global identity concepts is very important. The individual's desire to belong to a nation is explained by the concept of national identity, while the fact that he feels himself as a citizen of the world today emphasizes the global identity of the individual. In the age in which we live, globalization forces individuals from different languages, religions, races and cultures to coexist more, making it important to acquire both identities. But this situation does not seem to be easily overcome. For this reason, education has important tasks in creating an element of balance between identities. On the one hand, the protection of national identity awareness, on the other hand, the correct adoption of elements of global identity, is among the main functions of Education. But teaching Social Studies has a special mission in terms of instilling nation consciousness in new generations, as well as educating individuals who are compatible with the requirements of the global age. In the study, the state of inclusion of national and global identity in social studies curriculum and textbooks was tried to be revealed using qualitative research methods.

Keywords: National identity, global identity, social studies education

Inonu University
Journal of the Faculty
Education
Vol 22, No 2, 2021
pp. 1115-1168
DOI:
10.17679/inuefd.941160

Article type:
Research article

Received : 22.05.2021
Accepted : 09.07.2021

Suggested Citation

Kurtdaş, E. M. & Ulukaya-Öteleş, Ü. (2021). Social studies education in the context of national and global identity, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 22(2), 1115-1168. DOI: 10.17679/inuefd.941160

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Identity is one of the most remarkable and intensely debated concepts of today. The adventure of identity, which is the form of self-expression and presentation of the individual, in the historical process presents a very dynamic view. Therefore, this situation opens up an important place for identity in the social sphere. Identity is also an important result of socialization. Awareness of belonging, which arises as a requirement in the process of socialization, makes the individuals who make up the society part of the structure. In this way, society guarantees its own existence. The common cultural identity of the society in which the individual lives is an indispensable element of the social structure. In addition, the way an individual identifies and positions himself is an extension of his desire to belong. Each individual is involved in the process of gaining an identity in accordance with the priorities of the group or society to which he or she feels he or she belongs. As a result, the identity it acquires along with the socialization process is associated with “who the individual is” and “in what position he or she is in in the evil eye of others”.

Identity is a result of the social process and takes a long time to form. It is shaped by feeding on historical, socio-cultural, economic and psychological dynamics. The change and transformation that identity has undergone from traditional societies to the present day is the best proof of this. The economic, social and political structure of the modern era that spawned the nation state also signifies a break from traditional identity building. The debilitating effect of the parameters of Modernism on the bonds between individuals has also revealed the need for a higher identity. As a matter of fact, the social structure, which has become increasingly complex with the development of cities and the increase of the division of Labor, has also revealed the need for a higher identity. The weakening of social ties has made it necessary to ensure integration and find solutions to the security needs of individuals, and individuals are united around a number of common symbols. In this context, the cultural and national values

of nation states have emerged as a higher identity address. Nation identity, an inclusive form of collective identity, has also reduced the influence of ethnic and religious identities. In a similar way, with globalization violating the borders of nation states, a process of erosion of nation identities has also been introduced. With globalization, identity has now emerged as a cultural problem. Ethnic, religious and cultural identities engage the political agenda in the form of a number of demands. In addition, with developments in the technological dimension of globalization, the increasing spread of mass media and the placement of individuals at the center of their lives have led to a corrosive effect on heterogeneous identities. The state of the individual choosing and building his own identity distinguishes today's understanding of identity from that of traditional societies.

Globalization, which redefines the identity of the individual, has also created obvious gaps in belonging. As a result of this situation, individuals have made efforts to search for different identities. In a world where the effects of global elements are inevitable, global identity has now become a necessity. In the face of the monotheistic pressure of a global homogeneous culture, which seems like the fate of societies that cannot escape in a rapidly changing world, it is imperative that individuals feel an awareness of belonging and a sense of trust. The only way to do this is to maintain their existence as free individuals by owning their own cultural values, symbols and national and cultural identities, which are their embodied expression. As a matter of fact, national belonging and national identity are mandatory in terms of establishing and maintaining social integrity. Societies ensure nation integrity and provide Nation identity through various institutions. One of the most important of these institutions is education. Today, this function of education is largely fulfilled in schools that are formal educational institutions. Schools are the most important means of providing identity to individuals. Social Studies Education has a special place in this regard. The role of social studies education in gaining national identity and thus maintaining national integrity is known. He uses History, Geography, Citizenship and Social Studies courses for this purpose, especially in

educating citizens of the Republic of Turkey. Sufficient evidence on this issue has been reached in the study. But for today's societies, which are the scene of rapid economic, scientific and technological developments, protecting national and cultural identities is not enough alone. The ability of societies to continue their existence also requires them to adapt to the conditions of the changing world. Therefore, the most important goal of education is to ensure the protection of national consciousness and identity on the one hand and to educate individuals who are compatible with the requirements of the global world. In this sense, the study aimed to determine the position of Social Studies Education and training. For this purpose, the objectives and achievements of the 2018 Social Studies curriculum were evaluated and the data obtained were supported by the activities and visuals contained in the textbooks.

Purpose

The aim of this research is to determine the status of national and global identity understanding in the social studies curriculum and in the social studies textbooks prepared accordingly.

Method

Qualitative research methodology was used in this study, which aims to determine the state of national and global identity understanding in the social studies curriculum and textbooks prepared in accordance with this program.

Findings

In the study of the special objectives of the social studies curriculum (18 objectives), it is seen that the number of articles reflecting the understanding of national identity exceeds the number of articles reflecting the understanding of global identity. Of the 18 objectives, 6 were national (33%), 3 were global (16%) and 2 were national/ global (11%). Gains related to national, global and National/global identity were determined in all learning areas except the "People, Places and environments" learning area from social studies learning areas. In general,

in textbooks prepared in accordance with the 2018 Social Studies curriculum, it can be stated that texts, images and activities reflecting the understanding of national and global identity are appropriate and adequate.

Discussion & Conclusion

It is expected that findings on national identity will be seen at a higher rate when evaluated in the context of specific goals. As a matter of fact, our country has a social structure that attaches importance to national and cultural values. But it is also noteworthy that there is no big difference between the data obtained on both national and global identity. This result means that the power of national and global identity to be represented in the program is not far from each other. Although there is no obvious difference in national identity, it is important that global identity expressions are also significantly included in the program. The findings on global identity emphasize the importance of assimilating the multicultural structure that exists in our country and around the world, and awareness of the elements of common heritage. It has been observed that these findings are supported by the visuals and activities contained in the textbooks. But when it comes to revising the program, it is recommended that more content that reflects the understanding of global identity in the dimension of purpose, acquisition, and even value and skills can be included. As a matter of fact, the biggest disadvantage seen in this sense is that the emphasis on the field of Science and technology is insufficient. Because the education of individuals who can adapt to the conditions of a rapidly changing world and have an understanding of global identity in this sense is also a prerequisite for the existence of nation states in the global sphere. But when trying to place these acquisition in individuals, it should not be overlooked, especially the need for consumption and popular culture created by globalization to not erode the values of national culture. For this reason, it can be said that it may be important to pay attention to determining acquisition for global identity, not to conflict with national values and to include achievements that reflect scientific developments.

Ulusal ve Küresel Kimlik Bağlamında Sosyal Bilgiler Eğitimi

Emine Meliha Kurtdaş, Inonu University, ORCID ID: 0000-0001-8483-064X

Ülkü Ulukaya-Öteleş, Muş Alparslan University, ORCID ID: 0000-0002-5780-2034

Öz

Bilimsel, teknolojik, ekonomik ve kültürel boyutları olan küreselleşme çoğu şeyde olduğu gibi kimlik kavramının da içeriğini değiştirmiştir. Aidiyet duygusunun bir ifade biçimi olan kimlik, çağımızda artık ulus kimlik anlayışının çok ötesinde anlamlar içermektedir. Nitekim küreselleşmenin ortaya çıkardığı kültürel çeşitlilik ile ulusal bütünlük arasında bir uzlaşmazlık söz konusudur. Bu uzlaşmazlık daha çok geleneksel kimlik kalıpları ile yeni kültürel kimlik kalıpları arasında yaşanmaktadır. Dolayısıyla ulusal ve küresel kimlik kavramlarının analizi oldukça önemlidir. Bireyin bir ulusa ait olma isteği ulusal kimlik kavramıyla açıklanırken günümüzde kendini bir dünya vatandaşı olarak hissetmesi ise bireyin küresel kimliğine vurgu yapmaktadır. Yaşadığımız çağda küreselleşmenin farklı dil, din, ırk ve kültürden bireyleri, daha fazla bir arada yaşama mecburiyetinde bırakması her iki kimliğin de kazanılmasını önemli kılmaktadır. Ancak bu durum kolaylıkla aşılabilecek gibi görünmemektedir. Bu nedenle kimlikler arasında bir denge unsurunun oluşturulması konusunda eğitime önemli görevler düşmektedir. Bir yandan ulusal kimlik bilincinin korunması diğer yandan küresel kimlik öğelerinin doğru bir şekilde benimsetilmesi, eğitimin temel işlevleri arasındadır. Ancak Sosyal Bilgiler öğretimi, yeni nesillere ulus bilincinin aşılması ve bunun yanı sıra küresel çağın gereklerine uyumlu bireyler yetiştirilmesi açısından özel bir misyona sahiptir. Çalışmada, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarında ulusal ve küresel kimlik anlayışının yer alma durumu nitel araştırma yöntemi kullanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ulusal Kimlik, Küresel Kimlik, Sosyal Bilgiler Eğitimi

Inönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 22, Sayı 2, 2021
ss. 1115-1168
DOI:
10.17679/inuefd.941160

Makale türü:
Araştırma makalesi

Gönderim Tarihi :
22.05.2021
Kabul Tarihi :
09.07.2021

Önerilen Atıf

Kurtdaş, E. M. & Ulukaya-Öteleş, Ü. (2021). Ulusal ve küresel kimlik bağlamında sosyal bilgiler eğitimi. *Inönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1115-1168. DOI: 10.17679/inuefd.941160

Ulusal ve Küresel Kimlik Bağlamında Sosyal Bilgiler Eğitimi

Giriş

Kimlik, günümüzün en dikkat çekici ve üzerinde yoğun tartışmaların yapıldığı kavramlardan biridir. Birçok bilim dalının, inceleme sahası içerisine aldığı ve farklı yaklaşımların geliştirildiği kimliğin, ne olduğuna ve oluşum sürecine ilişkin pek çok fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Bu fikir ayrılıklarının çoğu, kimliğin nesnelliği ve öznelliği üzerine odaklanmıştır. Ancak daha çok öznel bir kavram gibi görünen kimliğin oluşum sürecinde, bireyin içerisinde bulunduğu toplumsal süreçler yer almaktadır. Bu anlamda “ben kimim?” sorusunu ilgilendiren bir aidiyet problemi karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bireyin bu soruya vereceği cevap aynı zamanda grup aidiyetini ilgilendiren bir konudur. İnsanoğlu, var olduğu günden bu yana daima güvenlik ihtiyacını karşılayan bir gruba veya topluluğa dâhil olma ihtiyacı içerisinde olmuştur. Ancak bu aidiyet aynı zamanda farklılaşma ihtiyacını da içerisinde barındırır. Nitekim her birey, kendisinin diğerleri tarafından nasıl görüldüğü ile de oldukça ilgilidir. Bir yandan aynılaşmayı diğer yandan ise farklılaşmayı ifade eden kimlik kavramı, bireyleri olduğu kadar toplumları da ilgilendiren bir meseledir.

Tarihsel bağlamda değerlendirildiğinde, kültürel yapının bir yansıması olan bireysel ve toplumsal kimliğin oluşum sürecinin, toplumsal dinamizme paralel olarak değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Nitekim geleneksel toplumlarda kimlik, cemaatsel yapının bir parçasıyken toplumsal yapının giderek karmaşıklaşması ile birlikte daha büyük grupların bir niteliği haline gelmiştir. Ulus devletlerin ortaya çıkışı, belirli bir ulusun üyesi olan bireylerin ulusal kimliğini bir üst kimlik olarak öne çıkarmıştır. Zamanla dini ve etnik kimlikleri de büyük oranda işlevsizleştiren bu “hayali cemaat”, ortak bir ulusal kültür meydana getirmiştir. Ancak küreselleşmenin ulus devletleri giderek zayıflatması, zamanla ulus kimlikler üzerinde de yıpratıcı bir etkiye neden olmuştur. Ulus devletlerin toplumsal bağları, birey üzerinde giderek belirleyici bir etken olmaktan çıkmış ve parçalı kimlikler ortaya çıkmıştır. Yaşadığımız iletişim ve

teknoloji çağında bireyler, ulusal-kültürel değerlerini giderek kaybetme ve yeni küresel dünyanın homojen yapısının tekdüze bir parçası haline gelme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle günümüzde bireylerin ve grupların toplumsal değerlerini muhafaza ederek, özellikle kültürel küreselleşmenin yıpratıcı etkilerinden korunması önemli bir hale gelmiştir. Ancak hızla değişen dünyanın koşulları göz önünde bulundurulduğunda bir yandan da toplumsal değişmelere uyum sağlamak gerekmektedir. Bu uyum sağlama sürecinin ise ulusun varlığının ve bütünlüğünün korunması lehine gerçekleştirilmesi son derece önemlidir.

Ulusal birliğin korunması ve devamlılığının sağlanması, bir yandan da değişen dünyanın şartlarına uyum sağlamakla mümkündür. Dolayısıyla eğitim kurumunun ve örgün eğitim kurumu olan okulların, bu konudaki rolü yadsınamaz. Sosyal Bilgiler eğitimi ve öğretimi ise, ulusal ve küresel kimliğe ilişkin olarak bireylerde doğru bir kimlik algısının oluşturulmasında oldukça önemli bir konuma sahiptir. Bu bağlamda çalışma, Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı'nın içeriğinde ve bu içeriği destekler nitelikte hazırlanan Sosyal Bilgiler 4, 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında ulusal, küresel ve ulusal/küresel kimlik anlayışının yer alma durumunu analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın genel amaç ve kazanım sayısı (n) ile ulusal ve küresel kimliğe ilişkin amaç ve kazanım sayıları (f) frekans ve oran (%) olarak tablolştırılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden ise doküman incelemesi kullanılmış ve bu kapsamda Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı'nın amaç ve kazanımlarının içerik analizi yapılmıştır. Bu amaç ve kazanımlar doğrultusunda Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlikler ve bu etkinliklere ilişkin görseller incelenmiştir.

Kavram Olarak Küreselleşme

Küreselleşme, en genel anlamıyla dünya toplumlarının karşılıklı bağımlılığını ve bütünleşmesini anlatan yeni bir yapılanma biçimini ifade eder. Günümüzde, dünyada meydana gelen olayların bir anda herkesi ilgilendiren küresel çapta yaygın bir durum haline gelmesi, küreselleşmenin ne olduğuna ilişkin ipuçları vermektedir. Özellikle iletişim ve ulaşım

teknolojilerindeki gelişmelerle zaman ve mekân sınırının ortadan kalktığı bu yeniçağda, küreselleşmenin etkileri herkes tarafından yoğun bir şekilde hissedilmekte ve küresel unsurlar gündelik hayatlarımızda yerini almaktadır. Küreselleşme olgusu kültürel bağlamda, küresel çapta yeni ve tek bir kültürün oluşmasını, ekonomik alanda dünyanın tek bir pazaryeri haline gelmesini ve yeni uluslar üstü siyasi yapılanmaların etkisiyle ulus devletlerin aşınması sürecini ifade eden çok boyutlu bir kavramdır. Ancak küreselleşmenin çok yönlü bir içeriğe sahip olması, kavramın tanımlanmasında birtakım zorlukları da beraberinde getirmektedir.

Küreselleşme kavramını tanımlamak, bu konuda fikir birliğine varmak her ne kadar zor olsa da bu kavrama yönelik ilginin artması, küreselleşmenin ne olduğunu anlamaya ilişkin bir çabanın ürünüdür. Ancak küreselleşmeye ilişkin bir anlam belirsizliğinin olduğu da görülmektedir. Giddens bu belirsizliğini ifade ederken; hiç kimsenin tam olarak idrak edemediği fakat herkesin yaşamını derinden etkileyen küresel bir düzen ifadesini kullanmaktadır. Bu düzen aynı zamanda belirli bir sisteme dayanan, ülkeleri ortak paydada birleştiren sosyal, politik ve ekonomik alanlarda artan karşılıklı bağımlılık durumudur (2010: 19). Bu karşılıklı bağımlılık ulus devletlerin, bölgelerin ve kıtaların ekonomik, teknolojik ve siyasi araçlarla birbirine bağlanması durumudur (Beck, 2014: 97). Bu bakımdan küreselleşme kimilerine göre; “dünyanın küçülmesi ve bütün bir dünya algısının güçlenmesi” (Robertson, 1999: 21), kimilerine göre ise “coğrafyanın ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel yapıdaki gücünün zayıflaması, bu zayıflamanın bireyler tarafından fark edilmesi ve ona uygun davranışların gözlemlenmesi” (Waters, 2001: 5) olarak tanımlanmaktadır. Küreselleşmeye yönelik tanımların çokluğu, eski bir Budist anlatisına göre gözleri görmeyen ancak bir filin sadece farklı bir yerine dokunarak onu tanımlamaya çalışan bir grup araştırmacının ortaya koyduğu yetersiz tanımlamalara benzetilmektedir. Bu durum tüm tanımları doğru ancak yetersiz kılmaktadır. Bu bağlamda küreselleşmeyi yalnızca kendi uzmanlık alanının bakış açısından tanımlayan araştırmacıların tanımlarının da sığ ve bilimsel anlayıştan uzak olduğu ifade edilebilir (Steger, 2013: 32-3). Sonuç olarak bu tanımlamaların ortak noktası, küreselleşmenin dünya üzerindeki

varlığı ile bireylerin ve toplumların üzerindeki belirgin etkisidir. Küreselleşmeye ilişkin yapılan tanımlamaların çeşitliliğinden daha önemli olan husus, küreselleşmenin bireylerin ve toplumların yaşamlarının hangi alanlarında ne gibi değişimlere yol açtığı ve bu sürecin nasıl gerçekleştiğidir.

Küreselleşme ekonomik, siyasi ve kültürel boyutları ile bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Ancak küreselleşmenin itici gücü ekonomidir. Touraine de küreselleşmeyi, artık karşısında hiçbir bir güç bulunmayan, uç noktada bir kapitalizm biçimi olarak değerlendirerek ekonomik boyutuna atıf yapar. Ona göre küreselleşme ideolojisi, kapitalizmin aldığı yeni şekil ve kapitalizmin dünya geneline yayılması olarak değerlendirilmelidir (2007: 41-43). 1940'ların koruyucu sosyal devlet ve Keynesyen politikalarına karşı ideolojik bir tutum sergileyen küreselleşme mal, hizmet ve sermayenin uluslararası alanda özgürce dolaşması ile piyasaları kontrol etme konusunda devlet gücünü sınırlayan bir niteliğe sahiptir (Alkan & Taş, 2007: 77). Küreselleşme kimilerine göre pek çok imkânı insanlığın hizmetine sunan süreç olarak değerlendirilse de (Berger, 2003) Touraine, ekonomik faaliyetlerin ulus devlet sınırlarını aşarak farklı grupların faaliyetleri ve bağımlılıkları ile tanımlanır olmasının, ekonominin yoğun biçimde düzensizleşmesine ve ekonominin küreselleşmesinin kaçınılmaz bir biçimde ulus-devletlerin çöküşüne yol açacağını ifade etmektedir (2007: 38). Ulus devletlerin zayıflayarak fonksiyonlarını yitirmesi ise küreselleşmenin önemli bir boyutu olan siyasi küreselleşmenin tartışma konusudur.

Dünya toplumlarının ekonomik alandaki karşılıklı bağımlılık ilişkileri ile ulus devletler özerkliğini, hareket kabiliyetini ve demokratik özünü yitirmeye başlamıştır (Habermas, 2002: 27). Bu durumun bir sonucu olarak toplumların özellikle kültürel yapılarında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Bu değişikliklerden biri de dünyanın pek çok ülkesinde kozmopolitik yapıların ortaya çıkmış olmasıdır. Nitekim sadece Amerika'da 1,9 milyon vatandaş kendilerini Kızılderili, yarım milyondan fazla insan Alaska yerlisi, 1,5 milyon insan yerli Amerikalı olarak tanımlamaktadır. Bunun yanı sıra ABD Nüfus Sayım Bürosu, 2040'a kadar renkli çocukların okul

çağındaki nüfusun % 50'sini oluşturacağını açıklamıştır (Gollnick, Chinn, Kroeger & Bauer, 2009: 5-7). Buna karşılık küreselleşme bir yandan da dünya üzerindeki insanları giderek tektipleştirmektedir. İnsanlar küreselleşmeye, ülkelerinin kendine özgü kültürlerini yok etmesinden ve Amerikanlaşmış/küreselleşmiş tüketim kültürünün kendi yerel kültürlerini tahrip etmesinden dolayı karşı çıkmaktadır (Friedman, 2003). Örneğin Ritzer küreselleşmeye, baskın Amerikan kültürünün dünya kültürünü ele geçirmesi açısından yaklaşmakta ve McDonaldlaştırmanın yalnızca restoran sanayisini değil, eğitim, iş, sağlık, seyahat, zevk, rejim, politika, aile ve toplumun tüm diğer özelliklerini de etkilediğini savunmaktadır (1998: 23). Böylece küreselleşmenin yarattığı homojenleşmenin, yerel kültürleri yok etmeye yönelik yeni bir kültür yarattığı ve ortaya çıkan bu yeni kültürün ise tek bir kaynaktan yani Batı Avrupa ve Amerika'dan yayıldığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla küreselleşmenin diğer boyutlarında olduğu gibi kültürel boyutu üzerinde de önemli tartışmalar süregelmektedir. Bu tartışmaların önemli bir kısmını, bireylerin ve grupların kendilerini tanımlama ve diğerlerinden ayırmaya yarayan kimlik kavramı oluşturmaktadır.

Kimlik Nedir?

Yaşadığımız çağda küreselleşme olgusu farklı dil, din, ırk ve kültürden bireylerin, daha fazla bir arada yaşamalarını zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk aynı zamanda çeşitli ekonomik, siyasal ve sosyo – kültürel problemler yaratmaktadır. Bu problemlerden biri de kimlik kavramı söz konusunda ortaya çıkmaktadır. Bireylerin kendini tanımlama, bir yere ve bir gruba ait olma isteğinden ve ihtiyacından kaynaklanan kimlik olgusu, küresel çağın tartışmalı konularından biri haline gelmiştir. Kimlik kavramı en genel anlamda bireylerin, grupların ve ulusların kendini diğerlerinden ayırması anlamını ifade etmektedir (Yegen, 2016: 59). Ancak benlik ile çoğu zaman aynı anlamda kullanılan kimlik kavramı, bireysel ve sosyal boyutları olan çok yönlü bir kavramdır.

Benlik duygusunun gelişmesi, bireysel kimliğin oluşabilmesinin ön koşuludur. Nitekim sosyal benlik ile ilgili çalışmaların, sosyolojik bir bakış açısı gerektiren toplum çalışmalarından ayrı düşünülmemeyeceği gerçeği Sembolik Etkileşim kuramcıları tarafından da kanıtlanmıştır. Bu kurama göre benlik, ne doğuştan gelen ve biyolojik yapımızın bir gereği ne de gelişen insan beyninin bir ürünüdür. Benlik, diğerleri ile kurduğumuz sosyal etkileşimlerin sonucunda ortaya çıkmaktadır (Giddens, 2014: 266). Bu bağlamda kimlik ile belirgin farklılıklara sahiptir. Benlik, bireyin zihninin tecrübeyle formlaşan ve potansiyel durumdaki yapısal bütünlüğüne işaret ederken kimlik ise sosyal yapının şekillendirdiği bu formun bilerek ve isteyerek dışa vurulması durumunu ifade etmektedir (Yegen, 2016: 59). Ancak modern sosyolojide çok net bir kimlik anlayışının da olmadığı görülmektedir. Daha esnek bir biçimde örneğin sınıf kimliği ya da toplumsal cinsiyet kimliği gibi insanın kendi benlik duygusuna ve kendisi hakkındaki duygu ve düşüncelerine gönderme yapılarak kullanılmaktadır. Bu türlü bir bakış açısı kimliğin daha çok toplumsallaşma sürecinde oynanan rollerle ilişkilendirilmektedir (Marshall, 1999: 407). Bu noktada kimliğin, bireysel ya da toplumsal olduğu yönünde fikir ayrılıkları vardır. Fakat her iki görüş de, kimlik oluşumunu açıklamada yetersizdir. Nitekim kimliğin yalnızca bireysel olduğunu kabul etmek, onun varlığını birey, eylem ve tecrübeleriyle sınırlandırmaktır. Ancak kimliğin doğrudan toplumsal olduğunu öne sürmek de bireyin iradesini hiçe saymak anlamına gelmektedir (Özgül, 2017). O halde kimlik yalnızca doğuştan getirilmeyen, aynı zamanda bireyin içerisinde bulunduğu toplumun sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik dinamikleri ile olan etkileşimlerinin de bir ürünü olarak değerlendirilmelidir.

Erikson'a göre ergenlik döneminde kazanılması gereken bir süreç olan kimlik, kendisini evinde hissetme ve diğerlerinin onu kabul edip onayladığı duygusudur. Grup kimliği, mesleki kimlik, ulusal kimlik, kültürel kimlik, cinsel kimlik gibi statülerin toplamına işaret eder. Ergenlik ile ivme kazanan kimlik gelişimi, bu dönem ile biten bir süreç değildir. Bireyin kimliği, yaşamının tüm anında gelişerek değişmeye devam eder (Atak, 2011: 169). Bu anlamda kimlik, dinamik bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla yaşanan çevrenin değişmesi ya da içerisinde bulunduğu toplumun

yapısal bileşenlerinde görülen farklılaşma, bireyin kimliğini değiştirebilir. Fakat tamamen yok ederek bireyin eski kimliği ile bağdaşmayan bir kimlik kazanmasına neden olmaz. Bu hususa yönelik Lain Chambers, kimlik ile ilgili şöyle bir yaklaşım sergilemektedir:

“Hiçbirimiz, sanki önceki tarihimizi tümüyle terk edip kolayca başka birini seçebilirmişiz gibi farklı bir dili seçemeyiz. Daha önceki bilgi, dil ve kimlik anlayışımızı ve bize özgü mirasımızı, öykümüzden öyle silip atamayız, üzerini karalayamayız. Miras olarak devraldığımız şeyler (kültür, tarih, dil, gelenek, kimlik duygusu) imha edilemez ama parçalanır, sorgulamaya açılır, yeniden yazılır, yeni bir düzene sokulur“ (1994: 40).

Buna göre kimlik, bireyin içerisinde bulunduğu toplumsal yapı ile kurduğu ilişkiye göre şekillenirken çevresel ve toplumsal dinamiklerin değişmesine bağlı olarak belirli ölçülerde değişkenlik gösterebilmektedir.

Kimlik kavramının ortaya çıkış tarihi incelendiğinde durumun yeni olmadığı fakat kimlik tartışmalarının özellikle modernleşme süreciyle başladığı ve küreselleşme süreciyle de hız kazandığı görülmektedir. Küreselleşmenin etkisini önemli ölçüde artırdığı 1970’li yıllarda Henri Tajfel ve John Turner’ın geliştirdiği “Sosyal Kimlik Kuramı” kimlik kavramına yönelik ilgiyi de göstermesi bağlamında önemli kabul edilir. İlgili kuramın kimliğe yaklaşımı grup kimliği üzerinden olmuş ve grup üyeliği, grupların oluşum süreci ve bir gruba dâhil olma konuları kuramın içeriğinde yer almıştır. Nitekim bir grup oluşturarak diğer gruplardan ayrılma eğilimi gösteren bireyler, çoğunlukla kendilerini diğer gruplardan da üstün görme eğilimindedirler. Böylece içerisinde buldukları grubun dinamikleri ile de sıkı bir özdeşim kurarak bağlılık içerisine girerler (Demirtaş, 2003). Bireyin kendi grubu ile kurduğu bu özdeşim biçimi, içerisinde bulunduğu grubun diğer gruplarla ilişkileri doğrultusunda şekillenmektedir. Nitekim gerek “ben”in gerekse grubun kimliği için, diğer grubun ya da grupların varlığı vazgeçilmezdir. Bu aynı zamanda kimliğin oluşmasında temel gerekliliktir. Çünkü kimlik, farklılıklardan beslenir.

Ulusal ve küresel kimlikler de bu bağlamda bireylerin ve grupların ayrışma ve benzeşme ihtiyacının bir yansımasıdır.

Kimlik kavramına yönelik artan ilgi, kimlik edinim sürecinin de incelenmesini sağlamıştır. Modernleşme ve küreselleşme öncesi geleneksel toplumlarda kimlik ediniminin toplumsal değerler, din, kültür, örf ve adetler gibi unsurlar ekseninde şekillenmiştir. Bu süreçte bireyler, toplumun kendilerine sunduğu kimliği benimsemeye uysal davranışlar sergilemişlerdir. Fakat modernleşme sürecinin bu unsurlar üzerindeki etkisi ve küreselleşmenin domino etkisiyle ülkeler arası sınırları ortadan kaldırması bu durumu değiştirmiştir. Geleneksel değerlerin etkisini yitirmesi, kültürlerarası etkileşimin üst seviyelere ulaşması ve heterojen toplum yapıları bireylerin kimliğini sorgulamasına yol açmıştır. Bu durum bazı bireyleri ve toplumları içinden çıkılmaz bir duruma sürüklenmiş ve kimlik çatışmalarına yol açmıştır. Bu süreçten ise en fazla ulus devletler etkilenmiştir. Nitekim ABD ve Avrupa ülkelerinde yaşayan azınlıkların, farklı etnik grupların 1980'li ve 1990'lı yıllarda başlattığı siyasal, sosyal ve ekonomik alanlara yönelik hak elde etme mücadelesinin temelinde kimlik arama ve kimliğine sahip çıkma anlayışı yatmaktadır. Fakat dünyanın pek çok ülkesinde farklı kültürlerin kimliklerine sahip çıkmaya yönelik eylemleri, baskın siyasi otoriteler tarafından hoş karşılanmamakta ve eylemlere yönelik reaksiyonlar çoğunlukla görmezden gelme, dışlama ve yasal yollarla korkutma şeklinde kendini göstermektedir. Nitekim Beyaz Avustralyalıların, Aborjin Avustralyalıların çocuklarını ellerinden alıp Anglo-Avustralyalı olarak yetiştirilmesi bunun somut örneklerindedir. Bunun yanı sıra güçlü ülkelerin, göçmenleri kontrol altında tutmak maksatlı hazırladıkları mali yardımlar, asimilasyon politikaları da bu kamusal dışlamanın somut örnekleri arasında yer almaktadır (Jones, 2000: 176). Dolayısıyla ulus devletler için kimlik, varlığının ve sürekliliğinin ön koşullarının başında gelir. Çünkü ulus devlet için üyelerini birleştiren ve bir arada tutan şey, bireylerin sahip olduğu ulusal kimliktir.

Ulusal Kimlik

Küreselleşmenin milli kültürü yozlaştırıcı etkisi karşısında önemli bir güç olarak kabul edilen ulusal kimlik kavramı, günümüzün önemli tartışma konuları arasında yer almaktadır. Ulusal kimliğin anlaşılması noktasında “ulus” ve “ulusal devlet” kavramlarının tanımlanması oldukça önemlidir. İngiltere, Fransa ve Amerika’da siyasal alanda yaşanan hareketliliğin sonucu olarak ortaya çıkan ulus kavramını Weber, kendine ait bir devlet oluşturma potansiyeline ve gücüne sahip topluluk olarak tanımlamaktadır (1993). Bauman’ın ulus tanımı ise belirli sınırlar dâhilinde gösterdiği bütünsel yapı ile modern bir olgu, ekonomik, toplumsal ve kültürel bağlamda da modern bir icat ve topluluktur (1998: 185). Başka bir ifade ile ulus, “cemaatsel bir varlık olan insanın modern sanayi toplumundaki bireye dayalı yapısının bunalımlı geçiş döneminde, “bizlik” duygusunu ifade ettiği yeni soyut cemaatin adıdır” (Yelken, 1999: 133). Bu nedenle ulus devletler, modernitenin yalnızca birincil yönetsel ürünleri olarak değil aynı zamanda “hayali cemaatler” olarak nitelendirilmektedir. Ulusal kimlik kavramı ise modernitenin en heyecan verici söylemlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Bilton, Bonnett ve Jones, 2003: 178). Ulus devletlerin ortaya çıkışı ile birlikte ulusal sınırlar içerisinde yaşayan kimlikler, ulus kimlik olarak adlandırılan bir üst kimlik olarak öne çıkmıştır. Ulus kimliğin öne çıkması ile etnik ve dini kimliklerin de işlevini belirgin biçimde yitirmeye başladığı görülmektedir. Bu durum ulus devlet çatısı altında yeni bir aidiyet bilincinin oluşmasına yol açmıştır. Nitekim sanayileşme ve kentleşmenin olumsuz etkileri ile birlikte ortaya çıkan toplumsal bunalımı aşabilmenin yolu, bireylerde aidiyet ihtiyacına cevap verebilen ve bir üst kimlik olarak beliren ulus kimliktir.

Ulusal kimlik, bir toplumun ya da topluluğun kendilerini diğer gruplardan ayıran birtakım niteliklere sahip olduğuna dair öznel inancı üzerine kurulan, akışkan ve dinamik bir kolektif kimlik biçimidir (Ritzer, 2011: 161). Dolayısıyla bir aidiyet bilincidir. Bu anlamda aidiyet bilincinin iki farklı görünümü vardır: Bir ulusun yurttaşı olma ve bir gruba ait olma bilinci. Fransız Devrimi ile birlikte ortaya çıkan yurttaş olma bilinci, her şeyden önce kulluktan çıkma

arzusunun bir sonucudur. Gruba ait olma bilinci ise iktidarın gücünü sınırlama isteğinin bir sonucudur. Bu nedenle ulusal bir gruba aidiyet duygusu demokratik bir anlayışı da beraberinde getirmiştir. Demokratik bir toplum, bireylerine özgür bir ortam sağlayan ve ulusal bir kimlik veren toplumdur (Touraine, 2004: 100). Bu bağlamda ulus kimlik, kolektif kültürün bir türü” olarak tanımlanmakta ve bu olgunun çeşitli işlevleri olduğu ileri sürülmektedir. Bu işlevler içsel ve dışsal işlevler olarak sınıflandırılmıştır. Teritoryal, ekonomik ve siyasal işlevler dışsal işlevlerdir. Milletler öncelikle üyelerinin içinde yaşaması ve çalışması için bir toplumsal mekân belirler. Üyelerini o mekâna konumlandırarak bir tarihi toprağın sınırlarını seçerler. Bu durum kimliğin teritoryal işlevidir. Sonrasında insan gücü de dâhil teritoryal kaynaklar üzerinde egemenlik kurarlar, iş bölümü oluştururlar ve tüm yurttaki bireyler arasında kaynak dağılımını ve meta dolaşımını teşvik ederler. Bu durum ise ekonomik işlev olarak adlandırılır. Son olarak siyasal işlevle siyasi personelin seçimi, siyasi davranışın belirlenmesi ve hükümet seçimi yapılır. Ulusal kimliğin içsel işlevi ise toplumun fertlerinin “uyruklar ve yurttaşlar” olarak toplumsallaştırılmasıdır. Müşterek değer, sembol ve geleneklerden bir repertuar oluşturarak bireyler ve sınıflar arasında toplumsal bir bağ kurabilmek için millete yöneltilir. Bayrak, para, marş, üniforma, anıt gibi sembollerle toplumun üyelerine ortak yakınlıkları, kültürel mirasları hatırlatılarak milli kimlik oluşturulur (Smith: 1994: 34-35). Bu ortak değer ve semboller aynı zamanda toplumun üyeleri tarafından benimsenen ve bireylerde aidiyet duygusunu geliştiren temel unsurlardır. Bireyin içerisinde bulunduğu topluma karşı geliştirmiş olduğu aidiyet duygusu, sorumluluk bilincini de beraberinde getirmektedir. Böylelikle bireyler kendilerini diğer uluslara karşı güvende hissederken aynı zamanda onlardan daha üstün oldukları düşüncesine de sahip olurlar. Bu süreç, grup oluşturma ve grup aidiyeti ihtiyacının bir uzantısıdır.

Kolektif kimliğin bir görünümü olan ulusal kimliğin, birey ve ulusun ihtiyaçlarını karşıladığı söylenebilir. Ancak ulusal kimlik kazanma, kendi ulusunun dışında diğer ulusların varlığını tehdit olarak algılama ve diğer ulusların vatandaşlarını ötekileştirme olarak anlaşıldığında beraberinde bir takım sorunlar yaratabilir. Elbette devletler vatandaşlarına,

ulusal kimlik kazandırarak varlığını teminat altına almalıdır. Ancak diğer ulusları kendisine tehdit olarak görüp asimile etme yoluna gitmemelidir. Bu durum farklı ulusların yan yana yaşadığı ve çokkültürlü yapının hâkim olduğu günümüzde çeşitli sıkıntılara yol açabilmektedir. Bu bağlamda devletler, ulusal kimliğini güçlendirirken, çokkültürlü yapıyı da iyi tahlil etmelidir. Başka bir deyişle çokkültürlü toplumun ne olduğu, neyi ifade ettiği ve neyi temsil ettiği iyi anlaşılmalıdır.

Çokkültürlü toplum, bir devletin iki veya daha fazla kültürel topluluğu yapısında barındırmasıdır. Çokkültürlü yapıda farklı kültürlere iki tür yaklaşım sergilenmektedir. Birinci tür yaklaşım farklı kültürleri memnuniyetle karşılamayı, desteklemeyi seçer ve kültürel toplulukların yasa ve politikalarındaki iddialarına saygı duyar. İkinci tür yaklaşım ise farklı kültürleri asimile etmeye çalışır. İlk durum çokkültürcü ve ikinci durum monokültürcüdür. Monokültürcü yaklaşımın çokkültürlü toplum yapısını bir problem olarak görmesi, beraberinde bu problemi çözmeye yönelik çalışmalar yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda çokkültürlü toplumlarının ihtiyaçlarına cevap niteliğinde bir politik teorinin oluşturulması oldukça önemlidir. Fakat bu politik teori, çokkültürlü yapının her toplumda aynı şekilde tezahür göstermeyeceği anlayışını da kabul etmelidir. Nitekim Hindistan gibi bazı toplumlar, büyük ve farklı kültürel topluluklara sahipken; Lapps ile Norveç gibi toplumlar ise tek bir kültürel topluluğu bünyesinde barındırabilir. Bazı çokkültürlü toplumlarda, kültürel topluluklar arasındaki problemler ve farklılık derinken (Avustralya'daki beyazlar ve aborjinler) bazıları (Sri Lanka'daki Tamiller ve Sinhalese) arasındaki farklılıklar daha azdır. Bunun yanı sıra bazı toplumlardaki farklı kültürler, baskın olan kültürlerle etkileşim içine girmeyi doğru bulurken bazıları bu durumun kültürel yapılarına zarar vereceğini düşünmektedir. Öte yandan çokkültürlü yapıya sebep olan etmenler de farklılık gösterebilir. Şöyle ki; farklılığın kaynağı din, dil ya da etnik kökenden kaynaklanabilir. Çokkültürlü toplum yapılarında görülen bu farklılıkları artırmak mümkündür (Parek, 1999: 27-32). Bu kapsamda yapılması gereken tüm çokkültürlü toplumları kapsayan genel bir teori geliştirmektir. Bu teori onların tüm haklarını güvence altına

alacak ve ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmalıdır. Ulusal kimlik kavramı da bu teoriyle ters düşmemelidir. Devletler ulusal kimliği “aynı ırktan, dilden, dinden ve kültürden olma” olarak değerlendirilirse geçmişte pek çok devletin düştüğü hatayı görmezden gelmiş olurlar. Böylesi bir durum ancak ırkçı bir anlayışı temsil edebilir. Nitekim Almanya’da Hitler döneminde Yahudilere, Amerika’da yerli halka, Avustralya’da Aborjinlere ve Hocalıda Azeri halka yapılan soykırımlar, ulusal kimlik anlayışıyla bağdaşmamaktadır. Ulusların varlığını devam ettirmesine ve vatandaşlarında aidiyet ihtiyacının karşılanmasına kaynaklık eden ulusal kimlik, şüphesiz önemli ve sahip olunması gereken bir kimlik türüdür. Ancak ulusal kimlik, monokültürcü ve ırkçı bir anlayıştan beslenmemelidir.

Küresel Kimlik

Çağdaş dünya toplumlarının küresel bir sistem içerisinde bir araya getirilmesi süreci (Modelski, 2006: 194) olan küreselleşme, zaman ve mekân üzerindeki algılama biçimlerinin değişmesidir. Bu anlamda yerel katılımlar ile uzak etkileşimler arasındaki karmaşık ilişkilere gönderme yapar. Yerel güçlerin kıpırdanışı ve yükselişi ile ulus devlet anlayışı da giderek zayıflamış ve bu durum ulus devletinin cemaatsel tabanının aşınmasına yol açmıştır. Böylece duygusal bağların zayıflamasıyla ulus devlet, meşruiyet tabanını da yitirmiştir (Yelken, 1999: 176). Küreselleşme olgusu, ulus devletinin bütünlüğünü parçalarken aynı zamanda ulus devletinin dayandığı siyasal topluluğun sosyolojik mahiyetini ve bu topluluğun meşru kıldığı siyasal iktidarı da dönüştürmektedir. Böylece ulus devletleri parçalayan küreselleşme, ulusçukları da parçalamıştır. Ulusçuluğun gerçek amacı artık ulus devlet inşa etmek değildir. Nitekim “ulusçuluktan” değil “ulusçuluklardan” söz edilmektedir (Sarıbay, 1998: 16-26). Geline bu aşamada bireyler, ait olma duygularına cevap veren yeni cemaatsel yapılanmalara doğru yönelme ihtiyacı içine girmişlerdir.

Küreselleşme olgusu ile birlikte ortaya çıkan yeni cemaatsel oluşumlar klasik cemaatlerden farklı olarak yerleşmiş ve kalıcı bir niteliğe sahip olmaktan çok, bir kimlik

politikası sürecinde işleyen yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler zamanla küçük, kendisine daha yakın ve kontrol edebilecekleri yeni bağlılık biçimlerine yönelmektedirler. Drucker'in aşiretçilik olarak da adlandırdığı bu yeni yönelimin nedeni ise ne ekonomik ne de siyasidir. Ulus devleti alttan alta aşındıran ve bütün dünyaya yayılan aşiretçilik, existansiyalist (varoluşçu) bir tutumdur. Başka bir ifade ile toplumlar, transnasyonal bir dünyada köklerine dönme sürecine girmiştir. Diğer yandan kitlelerin çözülmeye başlaması ile birlikte yerini sürekli olarak değişebilen farklı boyutlardaki yeni bağlılık biçimleri almıştır. Bunlardan biri de iletişim sistemlerinin oluşturduğu "Duygu Cemaatleri"dir. Bireyin yaşamının tümünü kaplayan toprağa, kana, dile, dine, etnik kökene ve kültürel kökene dayalı cemaatlerin aksine bazen bunların her birinden birer parça olarak, bazen de müziğin ya da başka bir ritmin etrafında bir araya gelerek oluşturulan yeni bir cemaat türüdür. Ancak bu yeni oluşumun en temel özelliği iletişim ortamında meydana gelmesi ve koordinatlarının sürekli değişmesidir (Yelken, 1999: 176-203). İletişimin ve ulus ötesi hareketliliğin yoğun bir biçimde yaşandığı günümüz küresel dünyasında bireyler, birçok alanda kendilerini ait hissedecekleri bir gücün ve yeni toplumsal oluşumların çevresinde bir araya gelmektedirler. İletişim ve ulaşım imkânlarının sınır tanımadığı günümüz küresel dünyasında yerelliklerin ve farklı kültürlerin temel karşılaşma alanı ise medyadır.

Dünya ölçeğinde, iletişim ağları sayesinde küresel ile yerelin etkileşimi giderek derinleşmektedir. Bu etkileşim yeni yerellikleri ortaya çıkarmaktadır. Farklı kültürlerin karşılaşması, yerelliklerin tanımlanması ve birbirine zıt olan yönlerinin törpülenmesi medya aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde küreselleşme bir yandan heterojenliğe vurgu yaparken diğer yandan homojenliğe doğru yönelmeyi içeren bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Nitekim dünyanın yerellikleri de içerisine alan tek bir yer olarak ele alınmasını çevreleyen görüşler de mevcuttur. Bu görüşe göre iletişim teknolojilerindeki hızlı değişimlerle zamanın mekânı hızlı bir şekilde tahrip etmesi, tek bir Dünya'yı ortaya çıkarabilir. Bu noktada iletişim teknolojileri vasıtasıyla mekânın parçalanmış seyri, zihinsel olarak yeni ve daha bütüncül birleştirmeleri mümkün kılabilir (Rana, 1998: 137). Bu görüşe göre

küreselleşmedeki ana tema, farklı kimliklerin homojenleştirilmesidir (Çiğdem, 1996: 140-141). Çünkü küresel dirence karşılık; dünya kültürünün yaygınlaşması, standart hale gelmiş kültürel modeller ve dünya çapında eşbiçimsellik söz konusudur. Bütün bunlar, küresel homojenliğin bir parçasıdır (Ritzer, 2011: 280). Bu durum gün be gün medya vasıtası ile yeniden dönüştürülmekte ve bireyler, yaşamları içerisinde kendilerini bu homojen kültürün bir parçası gibi hissetmektedirler. Medya, bireylere yeni zihinsel yaşam alanları yaratmakta ve yeni kültür öğeleri sunmaktadır. Ancak küresel kimliğin oluşumu, yalnızca kültürel tek biçimliliğe vurgu yapmamaktadır. Dünya toplumlarının baş edemediği küresel çaptaki sorunların gün geçtikçe artması, bireylerde dünya vatandaşlığı zemininde yeni bir biz duygusunun gelişimine de yol açmaktadır.

Ülkeler arası sınırların fiziki ve fikri manada ortadan kalkması, bireyleri bir ülke vatandaşı değil dünya vatandaşı olmaya itmektedir. Bilhassa küresel ısınma, iklim değişiklikleri ve gıda kıtlığının tüm insanların ortak sorunu haline gelmesi, dünyayı “vatan” olarak algılama anlayışını da beraberinde getirmiştir (Özyurt, 2008: 219). Bu anlayış yeni bir kimlik türü olarak kabul edilen küresel kimliğin doğuşuna da zemin hazırlamıştır. Küresel kimlik, bireyin kendisini bir ulusun ferdi olarak görmesinin ötesinde bir kavramdır. Bu kimlik türünde birey, kendini dünya uluslarının bir parçası olarak kabul etmekte ve diğer ulus vatandaşlarını da benimseyici bir tavır sergilemektedir (Bartikowski & Walsh, 2015). Artık küresel kimlik edinimi ile birlikte bireyler yeni bir aidiyet duygusu içerisine girmektedir. Bu bilinç, yeni toplulukların ortaya çıkışı ve yeni toplumsal kimliklerin ve ilişkilerin oluşması” olarak da tanımlanabilen “ulus-aşırı aidiyet”tir (Ritzer, 2011: 20). Bu duygu ve aidiyet bilinci aynı zamanda bireylerin küresel düzlemde diğerlerinin varlığına duyduğu ihtiyaç ile de doğru orantılıdır. Bu düzlemde birey bir yandan ontolojik varlığı ve güvenliği ile oldukça ilgili olmasına karşın aynı zamanda diğerlerine karşı da empati kurabilme eğilimi içerisine girmektedir.

Sokrates'in "Ben bir Atinalı ya da Yunan değilim, ama bir dünya vatandaşıyım"

sözlerindeki dünya vatandaşı olmak aslında küresel kimliğe sahip olmak, ulusal kimliğin sınırları yıkmak, kabul etmemektir. Bunun yanı sıra küresel kimliği tam olarak idrak edebilmek, küresel farkındalık, sosyal saygı, sosyal onay ve adalet duyarlılığı gibi olgular üzerinde düşünmeyi gerektirmektedir. Bireylerin küresel kimliğe sahip olma isteği bu olgulardan biri ya da birkaçından kaynaklı olabilir. Küresel kimliğe sahip iki bireyden biri farklı uluslara yönelik ilgisinden, gelişmiş adalet duygusundan kaynaklı bu kimliğe sahipken diğeri sosyal onay görme arzusuyla bu kimliğe sahip olabilir. Şöyle ki; yerel bir gruba ve topluluğa ait olma bireyin ulusal kimliğini yansıtırken, çok kültürlü yapının bir parçası olarak hissetme küresel kimliği yansıtmaktadır. Bu bağlamda ulusal kimlik aynı kültürel yapıya sahip bireyleri bir araya getirerek kategorize ederken, küresel kimlik farklı kültürleri de bünyesinde toplayarak böylesi bir sınıflandırmaya ve daraltmaya karşı çıkmaktadır (Shokef & Erez, 2006). Küresel kimlik ırk, din, dil, cinsiyet ve kültür ayrımı yapmaksızın kendini tüm insanlığın bir parçası olarak görmek demektir. Sadece yerel ya da ulusal değil küresel bir bakış açısına ve geleceğe dair bütüncül bir endişeye sahip olmaktır. Böyle bir bakış açısının oluşmasında ise tıpkı ulusal kimliğin oluşumuna etkili olduğu gibi eğitimin, özel ve önemli bir yeri vardır.

Sosyal Bilgilerde Ulusal ve Küresel Kimlik

Günümüzün en tartışmalı konularından biri olan kimlik, bireysel ve toplumsal düzlemde uzantısı olan bir kavramdır. Kimlik bir yandan bireyin kendini tanımlama biçimi ile diğeri yandan başkalarının bireyi konumlandığı yer ile ilgilidir. Ancak sosyalleşme süreci içerisinde oluşan kimlik, daha çok toplumsal alanda anlam kazanır. Çünkü toplumsal bir varlık olan birey, her zaman bir gruba veya bir topluluğa ait olma ihtiyacı duyar. Grup bilinci bu anlamda bireye öncelikli olarak güvenlik duygusu kazandırır. Bunun yanı sıra bir topluluğun ya da bir grubun üyesi olan birey, diğerklerinin onu nerede ve nasıl gördüğünden her zaman emin olmak istemektedir. Bu durum yalnızca bireyin sorunu değildir. Tıpkı birey gibi gruplar ve kültürler de kendilerine aidiyet duygusu yaşatan bir kimlik içerisinde anlam bulmak isterler. Nitekim

toplumların dini, etnik, kan, soy, dil ve ırk gibi kültürel farklılıkları, kimlik istencinin zemininde ortaya çıkarlar. Ancak tarihsel süreçte değerlendirildiğinde, bireylerin ve toplumların kimlik oluşum süreçleri ve kimliğe ilişkin beklentileri toplumsal dinamizme paralel olarak değişmektedir. Geleneksel toplumlarda klasik cemaatler içerisinde dünyaya gelen bireyler, verili ve daha sade kimliklere sahiptir. Sanayileşme ve kentleşme süreci ile birlikte toplumsal yapının hızla değişmesi ve karmaşıklaşması neticesinde bireyler daha büyük grupların üyesi haline gelmiştir. Artık ulus kimlikler, bireylerin aidiyet duygusuna cevap vermektedir. Ulus kimlik, hayali cemaat olarak nitelendirilen ve üyelerinin ortaklaşa paylaştıkları belli bir mekân üzerinde ekonomik, toplumsal ve kültürel birliğin ifade bulmuş şeklidir. Ancak iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki değişmelerle birlikte zamanın mekân üzerindeki parçalayıcı etkisi, kimliklerde de bir parçalanmaya yol açmıştır. Günümüz küresel çağında artık ulus devletlerin birey üzerindeki belirleyiciliği azalmış, yerine yeni ve çok kültürlü bir yapıya ait olan parçalı kimlikler ortaya çıkmıştır. İçerisinde bulunduğumuz bu iletişim çağında medya, bireylerin heterojen kimlikleri üzerinde aşındırıcı bir etkiye sahiptir. Böylece bireyler, küresel homojen kültürün tektipleştirici baskısı altında kültürel değerlerini giderek kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu bağlamda bireylerin ve grupların kendi kültürel değerlerini ve sembollerini koruyarak aidiyet bilinci içerisinde güven duygusu yaşamaları zorunludur. Ancak hızlı ekonomik, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yaşandığı çağımızda yalnızca kültürel değerlerin muhafazası ve aktarımı toplumların ayakta kalması için yeterli değildir. Toplumların bir yandan da değişen dünya koşullarına uyum sağlama zorunluluğu vardır. Bu sürecin sağlıklı bir biçimde yürütülebilmesi için en önemli görev eğitim kurumuna düşmektedir.

Toplumların sahip olduğu maddi ve manevi kültür unsurların sosyalleşme vasıtasıyla gelecek nesillere aktarılması bilgi, deneyim ve birtakım sembollerle gerçekleşir. Her toplum bu yolla kendi varlığını ve devamlılığını sağlamayı amaçlar. Ancak hızla değişen günümüz küresel çağında kültürün korunması ve gelecek nesillere aktarılması, bir toplumun ayakta kalabilmesi için yeterli değildir. Değişmenin kaçınılmaz olduğu bilim ve teknoloji çağında bireylerin ve

toplumların bu gelişmelere uyum sağlama kabiliyeti oldukça önemlidir. Bu anlamda eğitim, bir yandan kültürel yapının devamlılığını sağlamayı amaçlarken diğer yandan da çağın gereklerine uygun bilgi ve beceri ile donatılmış liyakat sahibi bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Öte yandan hızlı değişimlerle mevcut kültürel yapı arasındaki uyumsuzluktan kaynaklı olarak ortaya çıkabilecek birtakım problemlerin giderilmesinde de eğitime önemli görevler düşmektedir. Geleneksel toplumlardan farklı olarak yaşadığımız modern çağda bu görevi daha çok örgün eğitim kurumları olan okullar üstlenmiştir. Bu konuda Sosyal Bilgiler eğitimi ve öğretimi, ulusal ve küresel kimlik edinim sürecinde oldukça önemli bir yere sahiptir.

Sosyal Bilgiler eğitiminin, bireylerde ulusal ve küresel kimliğe dair doğru bir algının oluşturulmasında ve çocuk ve genç bireylerin bu konuda yeterli bir donanımla yetiştirilmesindeki önemi, mevcut programın vizyonunda şu şekilde belirtilmektedir:

“21.yüzyılın çağdaş Atatürk ilkelerini ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp, sosyal ve kültürel bağlam içerisinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemler kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmektir” (Meb,2005).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının vizyonuna yönelik ifadeler tahlil edildiğinde; Türk tarihi ve kültürünün içeriğinin aktarılması yoluyla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmenin önemi üzerinde durulduğu görülmektedir. Kimlik kavramında da bireyler “biz kimiz “hangi kültüre mensubuz?” sorularına yanıt ararken vatandaşlık, tarih, coğrafya ve kültür kavramlarından yararlanmaktadır. Nitekim vatandaşlık kavramı, bir kişinin belirli bir devlete olan hukuki ve siyasi bağına vurgu yapmakta ve bir devlete olan aidiyeti ifade etmektedir (Özkan, 2018: 55). Bireyler, ait olduğu devletin vatandaşlığını ifade ederken; örneğin “Türkiye

Cumhuriyeti vatandaşım” ifadesini kullanırken bir yandan da kendilerine dair bir kimliklendirme çabası içerisine girmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı da vatandaşlık eğitimi üzerine yoğunlaşmış tek ders olma özelliğiyle (Öztürk, 2009), bireylerin bu çabasına, ilgili malzemeleri sunarak katkı sağlamaktadır. Şöyle ki ilgili programla küçük yaşlardan itibaren bireylere hangi ülkenin vatandaşı olduğu, vatandaşı olduğu ülkenin genel özelliklerine ilişkin içerik aktarılmaktadır. Nitekim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, ilk olarak ABD’de de vatandaşlık kazandırma gayesiyle ortaya çıkmıştır. ABD’de sanayileşmenin hız kazanmasıyla farklı kültürden bireylerin kentlere doğru göçü, çokkültürlü bir yapı yaratmıştır. Bu durumun, problemlere neden olmasını engellemek amacıyla ülkedeki tüm bireyleri ABD vatandaşlığı altında birleştirmenin tek çare olduğu anlayışı genel kabul görmüştür. Sosyal Bilgiler eğitimi ve öğretimi ile de küçük yaşlardan itibaren bu anlayış yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın kimlik edinim sürecinde şüphesiz önemli katkıları vardır. Kimliğin ulusal ve küresel boyutları göz önünde bulundurulduğunda ise genel manada ilgili programın ulusal kimlikle ilişkili olduğu algısı yaygındır. Elbette, kendini bir ulusa ait hissetme ve onu diğer uluslardan ayıran farklılıkları bilip, gurur duyma manasını içeren ulusal kimlik, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda önemli bir yere sahiptir. Nitekim programın etkili Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirme misyonu bu ihtiyaca yöneliktir. Bunun yanı sıra tarih ve coğrafya eğitiminin özellikle ulusal manada düşünülmesi bu düşüncüyü desteklemektedir. Öte yandan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, küreselleşmenin yarattığı kozmopolitik yapının etkisinin ve gücünün farkındadır. Bu bağlamda yetişen kuşaklara kim olduklarını, nereden geldiklerini ve geçmişte atalarının yaptığı kahramanlıkların neler olduğunu hatırlatarak, ulusal kimlik kazandırma çabası içine girmektedir. Fakat ilgili program toplumsal yapıda görülen bu farklılığın kabul edilmesinin birey ve devlet için önemli olduğunun da bilincindedir. Programın kendini dünya vatandaşı olarak kabul eden siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik olaylara da bu anlayışla yaklaşan, diğer ifade ile küresel kimliğe sahip birey yetiştirme gayesi bunun açık göstergelerinden biridir. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın hem ulusal hem de

küresel kimlik kazandırmada önemli bir misyona sahiptir. Fakat hem ulusal hem küresel kimlik anlayışının programda temsil edilme gücünün birbirine yakın olması; ülkesinde ve dünyada görülen çokkültürlü yapıyı özümseyen fakat bu yapı içerisinde ulusunu ve kendini tanımlayabilen, dünyada meydana gelen çeşitli olayları objektif olarak değerlendirebilen, hem evrensel hem de ulusal değerlere sahip bireyler yetiştirmesi için önem taşımaktadır. Bu kapsamda ilgili çalışmanın gayesi de Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ve bu doğrultuda hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ulusal ve küresel kimlik anlayışının yer alma durumunu belirlemektir.

Yöntem

Ulusal ve küresel kimlik anlayışının Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve bu program doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarında yer alma durumunun belirlenmesini amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma metodolojisinden faydalanılmıştır.

Desen

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesinden faydalanılmıştır. Doküman incelemesi araştırılması amaçlanan olgu ve olaylara yönelik bilgi içeren yazılı ve görsel materyallerin incelenmesidir (Üstdal, Vuillaume, Gülbahar ve Gülbahar, 2004). Bu kapsamda ilk olarak Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın amaç ve kazanımları sonrasında ise Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Ders kitapları 2018-2020 yılları arasında okutulanlar arasından seçilmiş ve her birinin farklı yayınevine ait olmasına dikkat edilmiştir. Sınıf düzeyine göre incelenen kitaplar;

- 4. Sınıf: Tüysüz, S. (2018). Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Ankara: Tuna Matbaacılık
- 5. Sınıf: Büket, H. S. (2019). Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Ankara: Ata Yayıncılık
- 6. Sınıf: Yıldırım, F.; Kaplan, C.; Kuru, H ve Yılmaz, M. (2019). Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Ankara: Meb Yayınları

- 7. Sınıf: Azer, H. (2019). Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Ankara: Ekoyay Yayıncılık.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın amaç ve kazanımlarından doğrudan alıntılar yapılmıştır. Ayrıca genel amaç ve kazanım sayısı (n) ile ulusal ve küresel kimliğe ilişkin amaç ve kazanım sayıları (f) frekans ve oran (%) olarak tablolştırılmıştır. Bunun yanında araştırmada ulaşılan verilerin analiz edilmesinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi metinde yer alan karakterden düzenli ve objektif bulgular elde etmek amacıyla kullanılan araştırma tekniğidir (Stone, Dunphy ve Smith, 1966: 213). Ders kitaplarında ise ulusal ve küresel kimliğe yönelik kazanımlar doğrultusunda hazırlanan etkinlikler ve bunların uygunluğu incelenmiştir. Araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliğinin sağlanması için ulaşılan bulgular iki alan uzmanı ve bir Sosyal Bilgiler öğretmeni tarafından birbirinden bağımsız olarak analiz edilmiş ve analizler arasındaki uyum gözden geçirilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bulgular kısmında 2018 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın amaç ve kazanım boyutlarında ulusal kimlik, küresel kimlik ve ulusal /küresel kimlik anlayışının yer alma durumu analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra 4, 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında bu kimlik türlerinin yer alma durumu nitelik ve nicelik bağlamında incelenmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Özel Amaçlarında Ulusal, Küresel Ve Ulusal/ Küresel Kimlik

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 18 özel amaca yer verilmiştir. Bu amaçların ulusal, küresel, ulusal/küresel kimliği yansıtırma durumuna yönelik bilgiler Tablo: 1'de yer almaktadır.

Tablo 1.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Özel Amaçlarında Ulusal, Küresel ve Ulusal/Küresel Kimliğe Yönelik İfadeler

	İlişkili Amaçlar	n	f	%
Ulusal Kimlik	1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri	18	6	33
	2. Atatürk ilke ve inkılablarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları			
	3. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri			
	4. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları			
	5. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri			
	6. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri			
Küresel Kimlik	1. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları	18	3	16
	2. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları			
	3. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri			
Ulusal/Küresel Kimlik	1. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri	18	2	11
	2. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri			

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nı incelendiğinde ulusal, küresel ve ulusal/küresel kimliğe yönelik amaçları görmek mümkündür. Programda yer alan 18 amaçın 6'sının ulusal (%33), 3'ünün küresel (%16) ve 2'sinin ulusal/küresel (%11) kimlikle ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu durum programın özel amaçlarında ulusal kimliğin baskın olduğu yönünde yorumlanabilir. Nitekim ulusal kimliğe yönelik amaçların içerikleri incelendiğinde vatandaşlık, tarih, kültür ve ulusal duyarlılık kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu kavramların ulusal kimlik kazandırma sürecindeki etkisi ise aşikârdır. Anthony D. Smith (1994) de ulusal kimliği ortak

tarih, yurt ve kültürün oluşturduğunu belirtmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı hazırlanırken bu durumun göz önünde bulundurulduğu gözlenmiştir. Küresel kimliğe ilişkin ifadeler incelendiğinde ise doğal çevrenin korunması ile bilim ve teknolojinin insanlık yararına kullanımı konularının ağırlık taşıdığı görülmektedir. Programın küresel kimliğe yönelik bu yaklaşımının, dünya üzerinde genel kabul gören bir yaklaşımı da yansıttığı ifade edilebilir. Nitekim Reysen ve Katzarska-Miller (2013), küresel kimliğe çevresel sürdürülebilirlik bağlamından yaklaşmışlar ve güçlü küresel kimliğin insanların doğal yaşamı koruma sorumluluğuyla ilişkili olduğunu savunmuşlardır. Aynı zamanda Rosenmann ve meslektaşlarının (2016) araştırması da çevre sorunlarına çözüm üretme ve yaklaşımla küresel kimlik arasındaki bir ilişki olduğu yönündedir. Ulusal/küresel kimlikle ilişkili amaçlar incelendiğinde ise evrensel ve ulusal değerlere vurgu yapıldığı, ülke ve dünya sorunlarına karşı duyarlı olunması gerektiğine dair ifadeler yer verildiği görülmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Öğrenme Alanları ve Kazanımlarında Ulusal, Küresel, Ulusal/ Kimlik

2018 yılında revize edilen Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 7 öğrenme alanı yer almıştır. Bu öğrenme alanları "Birey ve Toplum, "Kültür ve Miras", "İnsanlar, Yerler ve Çevreler", "Bilim, Teknoloji ve Toplum", "Üretim, Dağıtım ve Tüketim", "Etkin Vatandaşlık" ve "Küresel Bağlantılar"dır. Öğrenme alanları ve bu doğrultuda hazırlanan kazanımlar incelendiğinde, İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı dışında tüm öğrenme alanları içerisinde ulusal, küresel ve ulusal/küresel kimlikle ilişkili kazanımlar saptanmıştır. Aşağıda 4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeylerinde, çeşitli öğrenme alanlarından ulusal, küresel ve ulusal/ küresel kimlik ile ilişkili kazanımlar yer almaktadır. Her bir kazanımın altında ise ilgili sınıfta okutulan ders kitabında ulusal, küresel ve ulusal/küresel kimliğe ilişkin örnekler yer almaktadır.

Tablo 2

4. Sınıfta Ulusal, Küresel, Ulusal/Küresel Kimliğe Yer Veren Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

Öğrenme alanları	Ulusal kimlik /kazanımlar	n f %			Küresel kimlik /kazanımlar	n f %			Ulusal ve Küresel kimlik	n f %		
Birey ve Toplum	SB.4.1.1. Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlar1da bulunur.	5	1	20	-	5	-	-	-	5	-	-
	SB4.2.1 Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelere yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.											
	SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir											
	SB.4.2.3. Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.	4	4	100	-	4	-	-	-	4	-	-
Kültür ve Miras	SB.4.2.4. Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.											
	SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar	4	1	25	SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir	4	1	25	-	4	-	-
Etkin Vatandaşlık	SB.4.7.2. Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar	4	1	25	SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.	4	2	50	SB.4.7.3. Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır.	4	1	25
Küresel Bağlantılar					SB.4.7.4. Farklı kültürlerle saygı gösterir.							

Tablo: 2 incelendiğinde 4. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanının 5 kazanımdan oluştuğu, bu kazanımlardan 1'nin (%20) ulusal kimlik anlayışını yansıttığı küresel ve ulusal/küresel kimlik anlayışını yansıtan bir kazanıma ise yer verilmediği tespit edilmiştir. Kültür ve Miras öğrenme alanının ise 4 kazanımdan oluştuğu, her birinin (%100) ulusal kimlikle ilişkili olduğu; küresel ve ulusal/küresel kimlik anlayışını yansıtan bir kazanıma yer verilmediği saptanmıştır. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı 4 kazanımı muhteva etmektedir. Bu

kazanımlardan 1'nin (%25) ulusal 1'inin (%25) ise küresel kimlik anlayışını yansıttığı ancak ulusal/küresel kimlik anlayışına yönelik bir kazanımın bulunmadığı belirlenmiştir. Bunun yanında Küresel Bağlantılar öğrenme alanının 4 kazanımdan oluşmakta; bu kazanımlardan 1'i (%25) ulusal, 2'si (%50) küresel, 1'i ise (%25) ulusal/küresel kimlik anlayışını yansıtmaktadır.

Tablo: 2'de verilen öğrenme alanlarına ilişkin kazanımların, 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan Ulusal, Küresel ve Ulusal/Küresel Kimlik kazanımları ile örtüştüğü ve buna ilişkin örneklerle desteklendiği görülmüştür. Örneğin; Sosyal Bilgiler 4. sınıf "Birey ve Toplum" öğrenme alanının 4.1.1 nolu kazanımı olan "Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur" ifadesi, ulusal kimlik anlayışıyla ilişkilidir. Bu kazanıma, 4. sınıf ders kitabında "Herkesin bir kimliği var" başlığı altında doğrudan yer verildiği görülmektedir. Bu kapsamda kimlik kavramının bireyler arası ayırıcı işlevine değinilmiş ve Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartı konusunda bilgi verilmiştir. Bu durum öğrencilerde hem bireysel hem de ulusal kimliğe ilişkin farkındalık oluşturması bağlamında önemli kabul edilebilir.

Görsel 1

Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Kartı Tanıtımı

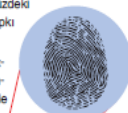
HERKESİN BİR KİMLİĞİ VAR

İnsanları birbirinden ayıran fiziksel özellikler nelerdir?

Ne kadar benzer olursa olsun hiçbir insanın özellikleri başka birinin özellikleriyle aynı değildir. Çevrenizdeki insanları incelediğinizde de her birinin dış görünüşü ve davranışlarıyla diğerlerinden ayrıldığını fark edersiniz.

İnsanın kendine özgü özellikleri denilince akla ilk olarak parmak izleri gelir. Ancak parmak izlerimizin dışında yüz şeklimiz, gözümüzdeki iris tabakası, sesimiz, yürüyüşümüz ve kalp atışımız da tıpkı parmak izlerimiz gibi benzersizdir.

Şu anda dünyada 7,5 milyardan fazla insan yaşamaktadır. Geçmişte yaşayanlar da dâhil olmak üzere bu insanların hepsi biriktirir. Aynı durum doğacak bireyler için de geçerlidir.

Her Türk vatandaş gibi benim de on bir rakamlardan oluşan T.C. kimlik numaram var. Bu numaram kimlik kartımın sol üst bölgesindeki T.C. Kimlik No. bölümünde yazılır. Resmî işlemlerde kullanacağım kimlik numaram yalnızca bana ait olup aynı numaramın başka birine verilmesi mümkün değildir.

Kimlik kartımın ön yüzünde üstte Türkiye, altta İngilizce olarak TÜRKİYE CUMHURİYETİ KİMLİK KARTI yazıyor. Önün altında da kırmızı renkli ay yıldız yer alıyor. Bunlar benim Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bir vatandaş olduğumu gösteriyor.

Bu bölümde resmî kimlik belgemim aeri numarası yer alıyor.

Temel kimlik bilgilerimi içeren bu bölümde soyadım, adım ve doğum tarihim yazıyor.

Burası kimlik kartımın fotoğraf bölümü. Bu bölümün boş olması on beş yaşından küçük olduğumu gösteriyor. Çünkü on beş yaşını tamamlamamış çocukların fotoğraflarının kimlik kartlarında yer alması zorunlu değil. Bununla birlikte velayetini istemesi halinde kaç yaşında olursa olsun çocukların fotoğrafları da kimlik kartlarına basılabilir.

Sosyal Bilgiler 4. sınıf ders kitabında "Kültür ve Miras" öğrenme alanına ait dört kazanımın da ulusal kimlik anlayışıyla ilişkili olduğu saptanmıştır. Bunlardan biri olan ve ulusal kimlikle ilişkilendirilen 4.2.2 nolu "Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir" kazanımı, ders kitabında "Millî Kültürümüz" adlı konu başlığında yer

almıştır. Bu başlık altında millet ve milli kültür kavramlarının anlamları etkinliklerle öğrencilere verilmeye çalışılmış aynı zamanda Anadolu'nun milli kültürü yansıtan yapısı vurgulanmıştır. Milli kültür kavramının işleniş biçimi, çocuk ve genç bireylerin ulusal kimlik kazanmasında önemli katkılara sahiptir.

“Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanının 4. sınıftaki kazanımları incelendiğinde; 4.6.1 nolu kazanımın “Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir” küresel kimlik ile ilişkilendirilirken 4.6.4 nolu kazanımın “Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar” ise ulusal kimlik anlayışıyla ilişkilendirilmiştir. 4.6.1 nolu kazanımın, ders kitabında “Ben Çocuğum Haklarım Var” başlığı altında yer almış ve bir öğrencinin ağzından, çocukların sahip olduğu haklar tanıtılmıştır. Bunun yanı sıra ulusal ve uluslararası alanda çocuk haklarına yönelik yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Bu bağlamda görsel ve içeriğin zengin ve doyurucu olduğu ifade edilebilir. Öte yandan görselin özellikle cinsiyet ve ırksal farklılıkları da içerdiği görülmektedir. Bu aynı zamanda farklı kimliklere saygı değerine vurgu yapmaktadır.

Görsel 2

Çocuğum Haklarım Var Konusuna Yönelik Materyal

152

4. sınıf “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanının 4.7.1 nolu “Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır” kazanımının ve 4.7.4 nolu “Farklı kültürlerle saygı gösterir” kazanımının küresel kimlik; 4.7.2 nolu “Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar” kazanımının ulusal kimlik ve 4.7.3 nolu “Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır” kazanımının ise ulusal/ küresel kimlik anlayışını yansıttığı

Kültür ve Miras	SB.5.2.1. Somut kalıntılarından yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.												
	SB.5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.												
	SB.5.2.3. Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.	5	5	100	-		5	-	-				
	SB.5.2.4. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.												
	SB.5.2.5. Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir												
Bilim, teknoloji ve toplum													SB.5.4.1. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.
		5	-	-	-	5	-	-		5	1	20	
Etkin Vatandaşlık	SB.5.6.2. Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar.												
	SB.5.6.3. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.	4	3	75	-	4	-	-	-	4	-	-	
	SB.5.6.4. Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir.												
Küresel Bağlantılar													SB.5.7.4. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.
		4	-	-		4	1	25		4	-	-	

5.sınıf düzeyine yönelik veriler incelendiğinde “Birey ve Toplum” öğrenme alanının 4 kazanıma sahip olduğu ve bu kazanımlardan 1’inin (%25) ulusal kimlik anlayışını yansıttığı görülmektedir. Buna karşılık bu öğrenme alanında küresel ve ulusal/küresel kimlik anlayışını

yansıtan kazanımlara yer verilmediği belirlenmiştir. Ulusal kimlik anlayışını yansıtan 5.1.1 nolu “Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder” kazanım, “Etkin Bir Vatandaşım” başlığı altında yer almıştır. Görsel: 4’de de görüldüğü gibi, bu başlık altında Sosyal Bilgiler dersinin etkin vatandaş olmadaki katkısına ilişkin öğrenci ağızlarından cevaplara yer verilmiştir.

Görsel 4

Etkin Vatandaşım Etkinliği

1. ETKİN BİR VATANDAŞIM

Geçen yıl tanıdığımız Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiğiniz konuların size sağladığı katkılar neler olmuştur? Açıklayınız.

Aşağıdaki Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinin etkin bir vatandaş olarak kendilerini neler kazandırdığına ilişkin görüşlerini bizimle paylaşmışlardır. Şimdi Öğrencilerin bu görüşlerini okuyalım.

Mervebu, İrem Ateş: Sosyal Bilgiler dersinde çocuk olarak bizim de birçok haklarımız olduğunu öğrendik. Özellikle aileli olduğumuz bu haklar herki ulusal form da uluslararası bağlamda konuları aktarılabileceğimizi öğrendik. Örneğin okula gidenek eğitim hakkımız, hastanelerde ücretsiz hastaneyi gidecek sağlık hizmeti veren kurumlardan yararlanma hakkımız kullanmamız oluyordu.

Mervebu, İrem Ateş: Okula başladığım günden itibaren Türk halkının Atatürk önderliğinde ülkesini öğrenenler kurmak için verdiği mücadele ile ilgili birçok şey öğrendim. Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerim bu konuları daha ayrıntılı bir şekilde bildim. Özellikle arkadaşlarım ne kadar büyük olduğunu ve bu mücadelede her birimizin yerini olduğunu öğrendim. Bu mücadelede sadece okula değil aynı zamanda ailemle birlikte de mücadele etmemiz gerektiğini öğrendim. Bu konuları da vatandaşlarımızı çok çalışarak, onu daha güzel günlerle karşılamak için çalışmamız gerektiğini öğrendim. Aşağıdaki MM Mücadele Dönemi’ndeki bu okulların öğretimi all Sokrates Savaşı’ndan itibaren (Ölüm 1. 1) ve TEBM’in kuruluşuna ait bir fotoğraf (Ölüm 1. 2) yer almaktadır.

Arkadaşlarımızın verdiği bu bilgilerden de yola çıkarak Sosyal Bilgiler dersinin faydaları için şunları söyleyebiliriz:

Sosyal Bilgiler dersi,

- Etkin bir vatandaş olmamıza yardımcı olur.
- Hak ve sorumluluklarımızı öğretir.
- Millet olma bilincimizi güçlendirir.
- Ülkemizi ve dünyamızı daha iyi tanımamızı sağlar.
- Sorun çözme becerimizi geliştirir.
- İçinde bulunduğumuz topluma uyum içinde yaşamamızı sağlar.

1.4 Azerbaycan el sanatlarına ait bazı ürünler

Tablo: 3’de “Kültür ve Miras” öğrenme alanının 5 kazanımdan oluştuğu, bu kazanımlardan tamamının (%100) ulusal kimlik anlayışını yansıttığı belirlenmiştir. Bu kazanımlardan 5.2.5 nolu “Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir” kazanımı “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” başlığı altında yer almıştır. Başlıkta maddi ve manevi kültürel öğelerimizden bazılarının geçmişten günümüze değişime uğrasa da varlığını sürdürdüğüne vurgu yapılmıştır. Nitekim Yusuf Has Hacib’e ait Kutadgu Bilig’den bir bölüme yer verilmiş ve günümüzde de kültürel değerlerimizin bir parçası olarak kabul edilen düğün, sünnet ve taziye yemeği kavramlarının 11. yüzyılda da yaşadığı vurgulanmıştır. Bu kazanımın içeriğine öğrencilere kültürümüzde değişen ve değişmeyen öğelere yönelik bir sözlü tarih çalışmasına yönlendirilerek son verilmiştir.

5. sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanının 5 kazanımdan oluştuğu bu kazanımlardan 1’inin (%2 50) ulusal/küresel kimlik anlayışını yansıttığı saptanmıştır. 5.4.1 nolu

“Teknoloji Kullanımının Sosyalleşme ve Toplumsal İlişkiler Üzerindeki Etkisini Tartışır” kazanımının içeriği ders kitabında “Teknolojinin Toplum Üzerindeki Etkisi” başlığıyla verilmeye çalışılmıştır. Bu başlık altında oluşturulan etkinlikle öğrencilere teknolojinin gelişmesinin yansımalarına ilişkin bir soru yöneltilmiş, devamında ise çeşitli görsellere yer vererek öğrencilerden teknoloji ve sosyalleşme arasındaki ilişkiyi açıklamaları istenmiştir. Kazanımın içeriği göz önünde bulundurulduğunda içerik ve metinlerin kazanıma uygun ve yeterli olduğu ifade edilebilir.

Görsel 5

Teknolojinin Topluma Yansımalarına Yönelik Etkinlik

5.sınıf “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanının 4 kazanımdan oluştuğu bu kazanımlardan 3’ünün (%75) ulusal kimlik anlayışını yansıttığı, buna karşın küresel ve ulusal/küresel kimlik anlayışını yansıtan bir kazanımın bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında yer alan 5.6.2 nolu “Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar”, 5.6.3 nolu “Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar” ve 5.6.4 nolu “Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir” kazanımları, ders kitaplarında ayrıntılı bir biçimde işlenerek etkinliklerle, görsellerle ve birtakım proje örnekleri ile zenginleştirilmiştir. Örneğin; “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanının 5.6.3. nolu kazanımı, ders kitabında “Temel Haklarımız” başlığıyla yer almıştır. Başlıkta, temel hak ve özgürlüklerin önemi açıklanmış ve bu konuya ilişkin Antalya Büyükşehir Belediyesi’nin küçük yaşta bireylere temel hak ve özgürlüklerin nasıl kazandırılabileceğine yönelik hazırladığı proje tanıtılmıştır.

5. sınıf “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı 4 kazanımdan oluşmaktadır. Bu öğrenme alanında ulusal ve ulusal/küresel kimlik anlayışıyla ilişkili bir kazanım belirlenmemiştir. Buna karşılık bu öğrenme alanında küresel kimlik ile ilgili de yeterli oranda kazanımın yer almaması dikkat çekicidir. Bu kazanımlardan yalnızca 1’inin (25) küresel kimlik anlayışıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Küresel kimliği yansıtan 5.7.4 nolu “Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir” kazanımının ders kitabına yansımaları incelendiğinde “Geçmişten Geleceğe Armağan: Ortak Miras” başlığında yer aldığı görülmektedir. Kitapta bu başlık altında dünya kültür mirasına çeşitli alanlarda önemli katkılar yapan farklı kültürlerden bilim insanlarının çalışmalarına yer verilmiştir.

Görsel 6

Dünya Miras Listesinde Yer Alan Eserler ve Bilim İnsanlarının Tanıtımı

Ortak Miras Listesinde yer alan eserlerin korunması neden önemlidir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

7.26 Persepolis-İran

174

7.19 Hipokrat (Temelli)

Hipokrat: Gündümüzde tıbbın babası olarak anılan İyonyalı hekimdir (Görsel 7.19). MÖ 460 yılında doğmuş, Anadolu’da uzun yıllar hekimlik yapmıştır. Hastalıkların nedenleri ve tedavi yöntemleri ile ilgili önemli çalışmalarda bulunmuştur. Eserlerinde baktı inançlar ve bütööl şifa yöntemlerini reddederek bir bilim dalı olan tıbbın temel ilkelelerini ele almıştır.

7.20 Ali Kuşçu (Temelli)

Ali Kuşçu: Astronom ve matematikçidir. 1403’te Semerkand’da doğdu (Görsel 7.20). Küçük yaştan itibaren matematik ve astronomiye ilgi duyan Ali Kuşçu, dönemin önemli bilim insanlarından dersler almıştır. Astronomi (Görsel 7.21), matematik, dil bilimi ve felsefe alanlarında eserler vermiştir. II. Mehmed’in davetiyle İstanbul’a gelip Ayasofya Medresesinde müderrislik yapmıştır.

7.21 Astronomi faaliyetlerinde bulunan çocuklar

172

Etkin Vatandaşlık	SB.6.6.5. Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.	6	2	33	-	6	-	-	SB.6.6.4. Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.	6	1	16
	SB.6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.											
Küresel Bağlantılar									SB.6.7.1. Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder.			
		4	-	-	-	-	-	-	SB.6.7.3. Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder,	4	3	75
									SB.6.7.4. Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.			

Tablo: 4'de yer alan veriler incelendiğinde 6. sınıf öğrenme alanları içerisinde ağırlıklı olarak ulusal kimliğe ilişkin kazanımların yer aldığı ancak küresel kimliğe dair kazanımın olmadığı görülmektedir. Bunun yanında ulusal/küresel kimliğe dair kazanımların yer almasına karşılık bu kazanımların da ulusal kimlik bağlamında değerlendirildiği görülmektedir. Bir ulusun milli varlığını ve bütünlüğünü korurken diğer taraftan küresel dünyanın değişen şartlarına uyum sağlayarak ayakta kalabilecek bireyler yetiştirmek de önemlidir.

6. sınıf "Birey ve Toplum" öğrenme alanının 5 kazanımdan oluştuğu, bu kazanımlardan 4'ünün (%80) ulusal kimlik anlayışını yansıttığı ancak küresel ve ulusal/küresel kimlik anlayışını yansıtan kazanımların olmadığı tespit edilmiştir. 6. sınıf ders kitabında yer alan 6.1.3 nolu "Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular" kazanımı, ulusal kimliği ifade eden en belirgin örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ders kitabında "Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengârenk" başlığı altında yer alan bu kazanımla verilen

etkinliklerle ve açıklamalarla ayrımcılık, farklılık, kalıp yargı, ön yargı ve saygı kavramlarının anlamları öğrencilere aktarılmaya çalışılmış, görsellerle de kavramların içeriği desteklenmiştir.

Görsel 7

Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengârenk Etkinliği

5. sınıf "Kültür ve Miras" öğrenme alanının 5 kazanımdan oluştuğu bu kazanımların 3'ünün (%60) ulusal kimlik anlayışını yansıttığı belirlenmesine karşılık küresel ve ulusal/küresel kimlik anlayışıyla ilişkili kazanımlar saptanmamıştır. Bu öğrenme alanında "Türklerin Anayurdu Orta Asya" başlığıyla verilen 6.2.1 nolu "Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur" kazanımı, ulusal kimlik yaklaşımına dair önemli bir örnektir. Başlıkta Türklerin ilk anayurdu, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı ve ilk Türk destanlarına yer verilmiştir. Konuya yönelik oluşturulan etkinliklerle öğrencilerde farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Destanlar ve mitler, halkların millî tefekkürünün ve millî psikolojisinin temel kaynağıdır. Bireyler mensup olduğu milletin destanları ve mitlerini okuyarak, kendini anlamlandırıp, kökenini belli bir mekâna ve zamana dayandırabilir. Bu durum ise bireylerde ulusal kimlik inşasına katkı sağlayabilir (Bayat, 2011). Ders kitabında da Ergenekon, Oğuz Kağan gibi Türk destanlarına ve bunlara yönelik görsellere yer verilerek kazanımın içeriği desteklenerek öğrencilere aktarılmaya çalışılmıştır.

Görsel 8

Türklerin Anayurdu Orta Asya Etkinliği ve Türk Destanlarına Yönelik Metinler

6. sınıf "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanının 4 kazanımdan oluştuğu, bu kazanımlardan 1'inin (%25) ulusal/küresel kimlik anlayışını yansıttığı fakat ulusal ve küresel kimlik anlayışını yansıtan herhangi bir kazanım belirlenmemiştir. Ders kitabında Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanının 6.4.2 nolu "Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer" kazanımı, küresel/ulusal kimlik anlayışıyla ilişkilendirilmiş ve "Teknoloji Hayatımızda" başlığı altında verilmiştir. Kazanımın içeriğine yönelik olarak ders kitabında bilişim vadisi kavramına, iletişim ve astronomi çalışmalarına, Doğu Anadolu'da açılan bir gözlemevi hakkında okuma metnine, savunma ve enerji sistemlerine yönelik açıklamalara yer verilmiştir. Kitapta yer alan metinlerin kazanımın içeriğini yansıttığı ifade edilebilir. Ancak görsellerin net olarak seçilemediği tespit edilmiştir.

Görsel 9.

Bilişim Vadisi ve İletişim ve Astronomi Çalışmalarına Yönelik Metin Örnekleri

6. sınıf “Üretim, Tüketim ve Dağıtım” öğrenme alanı 6 kazanıma sahiptir. Bu kazanımlardan 2’sinin (%33) ulusal kimlikle ilişkili olduğu buna karşın küresel ve ulusal/küresel kimlik anlayışıyla ilişkili kazanımların bulunmadığı saptanmıştır. Bu öğrenme alanının 6.5.1 nolu *“Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir”* ve 6.5.4 nolu *“Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur”* kazanımlarının ulusal kimlik anlayışını yansıttığı düşünülmektedir. Bu kazanımlardan 6.5.4 nolu kazanım, “ Vergilerimiz Kazançlarımızdır” başlığı altında yer almıştır. Bu başlık altında vergi vermenin faydalarına yönelik açıklamalara yer verilmiş, hazırlanan afiş çalışmalarıyla da açıklamalar desteklenmiştir.

6. sınıf “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanına ilişkin veriler değerlendirildiğinde, bu öğrenme alanının 6 kazanımdan oluştuğu, bu kazanımların 2’sinin (%33) ulusal kimlik, 1’inin (%16) ulusal/küresel kimlik anlayışıyla ilintili olduğu tespit edilmiştir. Fakat küresel kimlik anlayışıyla ilintili bir kazanım belirlenmemiştir. Buna göre 6. sınıf “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanının 6.6.5 nolu *“Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar”* ve 6.6.6 nolu *“Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder”* kazanımları, ulusal kimlik anlayışıyla; 6.6.4 nolu *“Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar”* ise ulusal/küresel kimlik anlayışıyla ilişkilendirilmiştir. 6.6.5 nolu kazanım, ders kitabında *“Haklarımız ve Sorumluluklarımızı Güvencede”* başlığı altında yer almıştır. Bu başlıkta anayasa, yasa kavramı ve vatandaşların sahip olduğu haklara yer verilerek öğrenci ağızlarından sahip olunan hakların içeriği ve önemi aktarılmaya çalışılmıştır. Ders kitabında yer alan etkinliklerin ve metinlerin yeterli ve öğretici yönlerinin yüksek olduğu, görsellerin bu bağlamda etkili olduğu düşünülmektedir.

6. sınıf “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanının 6.7.1 nolu *“Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz*

eder”, 6.7.3 nolu “Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder” ve 6.7.4 nolu “Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular” kazanımı ulusal/küresel kimlik anlayışını yansıtmaktadır. 6.7.4 nolu kazanım, ders kitabında “Popüler Kültür ve Biz” başlığında verilmiştir. Kazanımın içeriğinin aktarılması amacıyla öğrencilere soru yöneltilmiş ve devamında kültür, medya ve popüler kültür kavramlarına yönelik açıklamalarda bulunulmuştur. Bunun yanı sıra popüler kültürün toplumun sosyo-kültürel yapısına etkisine yönelik metin ve görsellere yer verilmiştir. Ders kitabında bu kazanıma yönelik bir içeriğin yer alması, öğrencilerde popüler kültüre ve bu kültürün bozucu etkilerine dair bilincin oluşturulması bakımından önemi büyüktür.

Görsel 10

Popüler Kültür Anketi

Aşağıdaki soruların size uygun olanı seçiniz.

SORULAR	✓	✓	✓
1 Günü içerisinde televizyon veya Genel Ağ başında (sosyal medya dâhil) ne kadar süre geçiriyorsunuz?	1 saatten az ( )	1-3 saat arası ( )	3 saatten fazla ( )
2 Evinizde herhangi bir film veya çizgi film kahramanının resmini basılı olduğu eşya var mı?	Evet ( )	Hayır ( )	Kararsızım ( )
3 Marka tercihiniz var mı?	Evet ( )	Hayır ( )	Kararsızım ( )
4 Hazır yemek (fast food) tarzı yiyecekleri seviyor musunuz?	Evet ( )	Hayır ( )	Kararsızım ( )
5 Kıyafet seçimi yaparken televizyondaki popüler kişileri örnek alıyor musunuz?	Evet ( )	Hayır ( )	Kararsızım ( )
6 Alışveriş yaparken reklamlardan etkilendiğiniz oluyor mu?	Evet ( )	Hayır ( )	Kararsızım ( )
7 Televizyon film ve dizilerindeki yaşantıları özendiğiniz oluyor mu?	Evet ( )	Hayır ( )	Kararsızım ( )
8 Hangi tür müzik seversiniz?	Pop ( )	Halk ( )	Sanat ( )

Üretim, Tüketim, Dağıtım	SB.7.5.4. Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanıtır	6	1	16	6	SB.7.5.3. Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir	6	2	33
	SB.7.5.5. Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.								
Etkin Vatandaşlık	SB.7.6.2. Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.					SB.7.6.1. Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar.			
	SB.7.6.3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.	4	2	50	4	SB.7.6.4. Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder.	4	2	50

7. sınıf düzeyine yönelik verileri muhteva eden Tablo: 5 incelendiğinde, “Kültür ve Miras” öğrenme alanının 5 kazanımdan oluştuğu ve bu kazanımların tamamının (%100) ulusal kimlik anlayışını yansıttığı görülmüştür. Ancak küresel ve ulusal/küresel kimlik anlayışını temsil eden herhangi bir kazanım saptanmamıştır. Ulusal kimlik anlayışını yansıtan içeriklerin tamamı ise ders kitabında birbirini destekleyecek sırada ve yapıda verilmiştir. Ulusal kimlik anlayışını belirgin bir biçimde yansıtan örneklerden biri olan 7.2.4 nolu “Osmanlı Devleti’nde İslahat Hareketleri Sonucu Ortaya Çıkan Kurumlardan Hareketle Toplumsal ve Ekonomik Değişim Hakkında Çıkarımda Bulunur” kazanımının içeriği, “Osmanlı Devlet’inde İslahat Hareketleri” başlığı altında yer almıştır. Bu içerikte 16. 17. 18. ve 19 yüzyılda yapılan ıslahat hareketlerinin nedenleri ve sonuçları hakkında bilgi verilmiştir. Aynı zamanda siyasal, sosyal ve kültürel alanda yapılan ıslahatlara yönelik görsellerle ve oluşturulan etkinliklerle kazanımın anlaşılmasına katkı sağlanmıştır.

Görsel 11

Osmanlı Devleti İslahat Hareketleri Etkinliği ve Görsel Malzemeler

7. sınıf “Bilim Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanının 2 nolu “Türk-İslam

medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır” kazanımının ulusal kimlik anlayışını; 7.4.3 nolu “XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder” ve 7.4.4 nolu “Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir” kazanımlarının ise küresel kimlik anlayışını yansıttığı düşünülmektedir. Bu kazanımlardan 7.4.4 nolu kazanıma, ders kitabında “Özgür Düşüncenin Bilimsel Gelişmelere Katkısı” başlığıyla giriş yapılmıştır. Kazanıma yönelik olarak kitapta çeşitli uygarlıkların bilimsel çalışmalarına örnekler verilmiş ve bu çalışmaların özgür düşüncelerin ürünü olabileceği vurgusu yapılmıştır. Aynı zamanda bilimsel çalışmaları ve çeşitli fikirleri nedeniyle yargılanan bilim insanlarına ve günümüzde özgür düşüncenin korunmasına yönelik ulusal ve uluslararası alanda yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

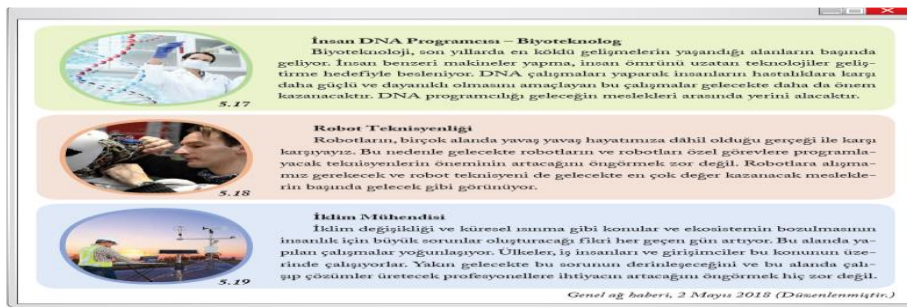
7. sınıfın “Üretim, Tüketim ve Dağıtım” öğrenme alanı 6 kazanımdan oluşmaktadır.

Doğrudan küresel kimlik anlayışını temsil eden bir kazanımın saptanmamasına karşılık bu kazanımlardan 1’inin (%16) ulusal, 2’sinin ulusal/küresel kimlikle ilintili olduğu saptanmıştır. “Üretim, Tüketim ve Dağıtım” öğrenme alanının 7.5.4 nolu “Tarih boyunca Türklere meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır” kazanımının ulusal kimliği; 7.5.3 nolu “Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir” ve 7.5.5 nolu “Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni

meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar” kazanımlarının ise küresel kimlik anlayışını yansıttığı düşünülmektedir. Önemli içeriklerden birine sahip olan 7.5.5 nolu kazanım, 7. sınıf ders kitabında “Yeni Meslekler” başlığında yer almıştır. Kazanıma yönelik kitapta meslek seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlar ve geleceğin meslekleri tanıtılmıştır. Nitekim geleceğin mesleklerini tanıtmak, çocuk ve genç bireylerin dünyadaki gelişmelere uyumunu sağlamayı amaçlamaktadır.

Görsel 12

Geleceğin Meslekleri Tanıtım Broşürü

7. sınıf “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı 4 kazanımdan oluştuğu ve bu kazanımlardan 2’sinin (%50) ulusal, 2’sinin (%50) ise ulusal/küresel kimlik anlayışını yansıttığı görülmektedir. Buna karşın küresel kimlik anlayışını yansıtan bir kazanım belirlenmemiştir. Bu öğrenme alanının 7.6.2 nolu “Atatürk’ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar” ve 7.6.3 nolu “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir” kazanımının ulusal kimlik; 7.6.1 nolu “Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar” ve 7.6.44 nolu “Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder” kazanımlarının ise ulusa/küresel kimlik anlayışıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. 7.6.2 nolu kazanım, ders kitabında “Atatürk ve Demokrasi” başlığıyla verilmiştir. Başlığın altında M. Kemal Atatürk’ün TBMM açılışı, Cumhuriyetin ilanı ve çok partili hayata geçiş denemelerine yönelik faaliyetlerine ve bu faaliyetlere ilişkin görsellere yer verilmiştir.

Görsel 13

Atatürk ve Demokrasi Başlığı

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanının 7.6.1 nolu kazanımı ise 7. sınıf ders kitabında "Demokrasinin Serüveni" başlığında yer almıştır. Başlıkta demokrasinin milletlerin huzur ve refahı için önemine değinilmiş ve demokrasinin ortaya çıkışı ve gelişimine yönelik bazı olaylar kronolojik sırayla verilmiştir. Aynı zamanda farklı ülkelerde demokrasi mücadeleleriyle öne çıkan isimlere yer verilmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bireyin kendini ifade etme ve sunuş biçimi olan kimliğin tarihsel süreç içerisindeki serüveni oldukça dinamik bir görünüm arz eder. Dolayısıyla bu durum kimliğe toplumsal alanda önemli bir yer açmaktadır. Kimlik aynı zamanda toplumsallaşmanın önemli bir sonucudur. Sosyalleşme sürecinde bir gereksinim olarak ortaya çıkan aidiyet bilinci, toplumu oluşturan bireyleri yapının bir parçası kılar. Toplum bu yolla kendi varlığını güvence altına almış olur. Bireyin içerisinde yaşadığı toplumun ortak kültürel kimliği, toplumsal yapının vazgeçilmez bir unsurudur. Bunun yanında bireyin, kendisini tanımlama ve konumlandırma biçimi ise ait olma isteğinin bir uzantısıdır. Her birey, kendisini ait hissettiği grubun ya da toplumun öncelikleri doğrultusunda bir kimlik kazanma sürecine dâhil olur. Bunun sonucunda sosyalleşme süreci ile birlikte elde ettiği kimlik, bireyin "kim olduğu" ve "diğerlerinin nazarında hangi konumda bulunduğu" ile ilişkilidir.

Toplumsal bir süreci ifade eden kimlik, oluşması oldukça uzun ve değişken bir sürece işaret eder. Tarihsel, sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik dinamiklerden beslenerek şekillenir. Kimliğin geleneksel toplumlardan itibaren günümüze kadar geçirmiş olduğu değişim ve dönüşüm bunun en iyi kanıtıdır. Modern çağın ulus devleti ortaya çıkaran ekonomik, sosyal ve siyasi yapısı aynı zamanda geleneksel kimlik inşasından bir kopuşu ifade etmektedir. Modernizmin parametrelerinin bireyler arasındaki bağlar üzerindeki yıpratıcı etkisi, bir üst kimliğe dair gerekliliği de ortaya çıkarmıştır. Nitekim kentlerin gelişmesi ve işbölümünün artması ile birlikte giderek karmaşıklaşan toplumsal yapı, bir üst kimliğin gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır. Toplumsal bağların zayıflaması, bütünleşmeyi sağlamak ve bireylerin güvenlik ihtiyacına çözüm bulmayı zorunlu hale getirmiş ve bireyler ortak birtakım semboller etrafında bir araya getirilmiştir. Bu bağlamda ulus devletlerin kültürel ve milli değerleri, bir üst kimlik adresi olarak ortaya çıkmıştır. Kapsayıcı bir kolektif kimlik biçimi olan ulus kimlik, etnik ve dini kimliklerin de etkisini azaltmıştır. Buna benzer bir şekilde küreselleşmenin ulus devletlerin sınırlarını ihlâl etmesi ile birlikte, ulus kimliklerde de bir aşınma sürecine girilmiştir. Küreselleşme ile birlikte kimlik artık kültürel bir problem olarak belirmiştir. Etnik, dini ve kültürel kimlikler, birtakım talepler biçiminde siyasi gündemi meşgul etmektedir. Bunun yanında küreselleşmenin teknolojik boyutunda meydana gelen gelişmelerle birlikte kitle iletişim araçlarının giderek yaygınlaşması ve bireylerin yaşamlarının merkezine yerleşmesi, heterojen kimlikler üzerinde aşındırıcı bir etkiye yol açmıştır. Bireyin kendi kimliğini tercih etme ve inşa etme durumu, günümüzün kimlik anlayışını geleneksel toplumların kimlik anlayışından ayırmaktadır.

Bireyin kimliğini yeniden tanımlayan küreselleşme, aidiyetler üzerinde de belirgin boşluklar oluşturmuştur. Bu durumun bir sonucu olarak bireyler farklı kimlikler araması çabası içerisine girmişlerdir. Küresel unsurların etkilerinin kaçınılmaz olduğu dünyada artık küresel kimlik bir mecburiyet halini almıştır. Hızla değişen dünyada toplumların kaçamayacağı kaderi gibi görünen küresel homojen kültürün tektipleştirici baskısı karşısında bireylerin aidiyet bilinci

ve güven duygusu hissetmeleri zorunludur. Bunun tek yolu kendi kültürel değerlerine, sembollerine ve bunların somutlaşmış ifadesi olan milli ve kültürel kimliklerine sahip çıkarak özgür bireyler olarak varlıklarını devam ettirmeleridir. Nitekim ulus aidiyeti ve ulus kimliği, toplumsal bütünlüğün oluşturulması ve devamlılığının sağlanması açısından zorunludur. Toplumlar ulus bütünlüğünü sağlamak ve ulus kimliği çeşitli kurumlar aracılığıyla sağlarlar. Bu kurumların en önemlilerinden biri de eğitimidir. Günümüzde eğitimin bu işlevi büyük oranda örgün eğitim kurumları olan okullarda yerine getirmektedir. Okullar bireylere kimlik kazandırılmanın en önemli aracı konumundadır. Bu konuda Sosyal Bilgiler eğitiminin özel bir yeri vardır. Sosyal Bilgiler eğitiminin ulus kimlik kazandırma ve bu yolla ulusal bütünlüğün korunmasındaki rolü bilinmektedir. Nitekim dünyada ve Türkiye’de Sosyal Bilgiler eğitiminin kimlik kazandırmadaki rolüne ilişkin çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Örneğin; Thmpson, L. A. (2004), Wyse, J. (2008), Journell, W. (2011), İbret, B. Ü. ve Karasu-Avcı, E. (2017), Pamuk, A. (2014), Özunal, S. ve Özel, A. (2016)’nın yaptığı çalışmalar bunlardan bazılarıdır. Fakat Sosyal Bilgiler Eğitiminin ulusal ve küresel kimlik kazandırmadaki rolüne ilişkin çalışmaya rastlanmamıştır. Oysaki, bilhassa Türkiye’de vatandaşı yetiştirme sürecinde Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık ve Sosyal Bilgiler derslerini kullanılmaktadır. Nitekim çalışmada da bu konuya ilişkin yeterli kanıt ulaşılmıştır. Bu durum Sosyal Bilgiler eğitiminin ulusal kimlik kazandırma etkin olarak kullanıldığı yönünde yorumlanabilir.

Hızlı ekonomik, bilimsel ve teknolojik gelişmelere sahne olan günümüz toplumları için, milli ve kültürel kimliklerin korunması tek başına yeterli değildir. Toplumların varlıklarını devam ettirebilmeleri aynı zamanda değişen dünyanın koşullarına uyum sağlamalarını da zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla eğitimin en önemli gayesi bir yandan ulus bilincinin ve kimliğinin korunmasını sağlamak diğer yandan ise küresel dünyanın gereklerine uyumlu bireyler yetiştirmektir. Çalışma, bu anlamda Sosyal Bilgiler eğitim ve öğretiminin hangi konumda olduğunu saptamayı amaçlamıştır. Bu amaca yönelik olarak 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim

Programı'nın amaç ve kazanımları değerlendirilmiş, elde edilen veriler ders kitaplarında yer alan etkinlik ve görsellerle desteklenmiştir.

Çalışmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın özel amaçları (18 amaç) incelendiğinde ulusal kimlik anlayışını yansıtan madde sayısının küresel kimlik anlayışını yansıtan madde sayısından fazla olduğu görülmektedir. 18 amacın 6'sının ulusal (%33), 3'ünün küresel (%16) ve 2'sinin ulusal/ küresel (%11) kimlikle ilişkili olduğu saptanmıştır. Sosyal Bilgiler öğrenme alanlarından "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanı dışında tüm öğrenme alanları içerisinde ulusal, küresel ve ulusal/küresel kimlikle ilişkili kazanımlar saptanmıştır. Genel anlamıyla da 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarında, ulusal ve küresel kimlik anlayışını yansıtan metinlerin, görsel ve etkinliklerin uygun ve yeterli olduğu ifade edilebilir. Özel amaçlar bağlamında değerlendirildiğinde ulusal kimliğe ilişkin bulguların daha yüksek oranda görülmesi beklenen bir durumdur. Nitekim ülkemiz, milli ve kültürel değerlere önem veren bir toplumsal yapıya sahiptir. Ancak gerek ulusal gerekse küresel kimliğe ilişkin elde edilen veriler arasında büyük bir farklılığın görülmemesi de dikkat çekicidir. Bu sonuç, ulusal ve küresel kimlik anlayışının programda temsil edilme gücünün birbirinden çok uzak olmadığı anlamına gelmektedir. Ulusal kimliğe ilişkin belirgin farklılığın görülmemesine karşın, küresel kimlik ifadelerinin de kayda değer biçimde programda yer alması önem taşımaktadır. Küresel kimliğe ilişkin bulgularda, özellikle ülkemizde ve dünyada var olan çok kültürlü yapının özümsemesinin önemi ve ortak miras unsurlarına ilişkin farkındalık vurgulanmaktadır. Elde edilen bu bulguların, ders kitaplarında yer alan görseller ve etkinliklerle de desteklendiği gözlenmiştir. Ancak programın tekrar revize edilmesi söz konusu olduğunda amaç, kazanım ve hatta değer ve beceri boyutunda küresel kimlik anlayışını yansıtan daha fazla içeriğe yer verilebileceği önerilir. Nitekim bu anlamda görülen en büyük eksiklik, bilim ve teknoloji alanına ilişkin vurgunun yetersiz olduğu yönündedir. Çünkü hızla değişen dünyanın şartlarına uyum sağlayabilen ve bu anlamda küresel kimlik anlayışına sahip bireylerin yetiştirilmesi, ulus devletlerin küresel alanda var olabilmesinin de ön koşuludur.

Ancak bireylere bu kazanımlar yerleştirilmeye çalışılırken özellikle küreselleşmenin yaratmış olduğu tkretim ve popüler kültürün milli kültürün değerlerini aşındırmaması gerekliliği gözden kaçırılmamalıdır. Bu nedenle küresel kimliğe ilişkin verilecek kazanımların titizlikle seçilmesi, ulusal değerlerle tezat oluşturmaması ve daha çok bilim ve teknoloji odaklı olması ön planda tutulmalıdır.

ıkar atışması Bildirimi

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar atışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç bulunmamaktadır.

Kaynakça/References

- Alkan, H. & Taş, İ. E. (2007). *Yerel Siyasetin Dönüşümü Afşin Örneği*. Kesit Yayınları.
- Atak, H. (2011). Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 163-213.
- Azer, H. (2019). *Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara: Ekoyay Yayıncılık.
- Back, L. (2014). "Yerel /Küresel", Temel Sosyolojik Dikotomiler. Edt: C. Jenks, Çev: İ. Çapçioğlu, Atıf Yayınları: Ankara.
- Bartikowski, B. & Walsh, G. (2015). Attitude Toward Cultural Diversity: A Test of Identity-Related Antecedents and Purchasing Consequences. *Journal Of Business Research*, 68(3), 526-533.
- Bauman, Z. (1998). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*, (8. Baskı), Çev: A. Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berger, P. L. (2003). "Küreselleşmenin Kültürel Dinamikleri", *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Bilton, T., Bonnett, K., & Jones, P. (2003). *Sosyoloji*, Çev: K. İnal, İstanbul: Siyasal Kitabevi.
- Büket, H. S. (2019). *Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara: Ata Yayıncılık.
- Chambers, I. (1994). *Göç, Kültür, Kimlik (Migrancy, Culture, Identity)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çiğdem, A. (1996), "Globalizasyonun Nomos'u", *Postmodernizm ve İslam Küreselleşme ve Oryantalizm*, Derleyenler: A. Topçuoğlu ve Y. Aktay, Ankara: Vadi Yayınları.
- Demirtaş, A. H. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, *Temel Kavram ve Varsayımlar. İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144.
- Friedman, T. (2003). *Küreselleşmenin Geleceği*, Çev: E. Özsayar, İstanbul: Boyner Yayınları.
- Giddens, A. & Sutton, W:P (2014). *Sosyolojide Temel Kavramlar*, Çev: A. Esgin, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. Çev: Ü. Tatlıcan, İstanbul: Say Yayınları.
- Gollnick, D. M., Chinn, P. C., Kroeger, S. D., & Bauer, A. M. (2009). *Multicultural Education in A Pluralistic Society* (Vol. 90). Columbus, OH: Merrill.
- Habermas, J. (2002). *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*, Çev., M. Beyaztaş, İstanbul: Bakış Yayınları
- Jones, L. (2000). Diversities of National Identity in A Multicultural Society: The Australian Case, *National Identities*, 2(2), 175-186, DOI: 10.1080/713687690
- Journell, W. (2011). Social Studies, citizenship education, and the search for an American identity: An argument against a unifying narrative. *Journal of Thought*, 46(3-4), 5-24.
- İbret, B. Ü. ve Karasu-Avcı, E. (2017). Sosyal Bilgilerde Kimlik Algısı. Edt: R. Turan ve H. Akdağ, *Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar III* (ss. 38-53). Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev: O. Akınhay & D. Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MEB (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*, Ankara: Talim Terbiye Kurulu.

- Modelski, G. (2006). "Küreselleşme", *Küreselleşme Okumaları*, Edt: K. Bülbül, Ankara: Kadim Yayınları.
- Özgül, M. (2017). Kolektif ve Bireysel Kimlikler Bağlamında Sosyal Bütünleşme. *Journal Of Suleyman Demirel University Institute Of Social Sciences*, 28(3).
- Özkan, İ. (2018). Vatandaşlık Satılabilir Bir Şey Mi Dir? *Uluslararası Sanat Kültür ve İletişim Dergisi*, 1(1), 53-78.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal Bilgiler: Kavram, İçerik ve Program. Edt: C. Öztürk, *İçinde, Sosyal Bilgiler Öğretimi (1- 31)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özünel, S. ve Özel, A. (2016). Sosyal Bilgilerdeki Coğrafya Konularının Kimlik ve Vatandaşlık Bilinci Kazandırmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(23), 348-369.
- Özyurt, C.(2008). "Küreselleşme, Ulusal Eğitim ve Siyasal Toplum" 21. *Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi* Edt: M. Safran ve D. Dursun, İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Pamuk, A. (2014). *Kimlik ve tarih*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi
- Parekh, B. (1999). Political Theory and the Multicultural Society. *Radical Philosophy*, (95), 27-32.
- Rana, A.A. (1998). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Bursa: Asa Kitabevi.
- Reysen, S., &Katzarska-Miller, I. (2013). A Model of Global Citizenship: Antecedents and Outcomes. *International Journal of Psychology*, 48(5), 858–870.
Doi:10.1080/00207594.2012.701749
- Ritzer, G. (1998). *Toplumun McDonaldlaştırılması [The McDonaldization Of Society]*. Çev: Ş. Süer Kaya, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ritzer, G. (2011). *Küresel Dünya*, Çev: M. Pekdemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme: Toplum Kuramı Ve Küresel Kültür*, Çev., Ü. H. Yolsal, Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Rosenmann, A., Reese, G., & Cameron, J. E. (2016). Social Identities in A Globalized World: Challenges And Opportunities for Collective Action. *Perspectives on Psychological Science*, 11, 202–221. Doi:10.1177/1745691615621272
- Sarıbay, A.Y. (1998). "Küreselleşme, Postmodern Uluslaşma ve İslam", *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*. Derleyen: E.F. Keyman-A.Y. Sarıbay, Ankara: Vadi Yayınları.
- Shokef, E., & Erez, M. (2006). Global Work Culture and Global Identity, As A Platform For A Shared Understanding İn Multicultural Teams. *National Culture And Groups*, 9, 325-352.
- Smith, A. D. (1994). *Milli Kimlik (National Identity)*. Çev., B. S. Şener, Ankara: İletişim Dizi Kaydı Yayınları.
- Steger, M. B. (2013). *Küreselleşme*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Stone, P. J., Dunphy, D. C., & Smith, M. S. (1966). *The General Inquirer: A Computer Approach to Content Analysis*, The M.I.T. Press, Massachusetts.
- Thompson, L. A. (2004). *Identity And The Forth coming Alberta Social Studies Curriculum: A Postcolonial Reading*. *Canadian Social Studies*, 38(3), 1-12
- Touraine, A. (2004). *Demokrasi Nedir?* Çev: O. Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Touraine, Alain. (2007). *Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Yeni Bir Paradigma*, Çev: O. Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tüysüz, S. (2018). *Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara: Tuna Matbaacılık.
- Üstdal, M., Vullaume, R., Gülbahar, K., & Gülbahar, Y. (2004). *Bilimsel Araştırmaları Kılavuzu*. İstanbul: Pelikan Yay.
- Waters, M. (2001). *Globalization: Key Ideas* (2. B.). London: Routledge.
- Weber, M. (1993). *Sosyoloji Yazıları*. Çev: T. Parla, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Wyse, J. (2008). *Teachers' Perceptions Of The Construction Of National Identity Through The Primary School Social Studies Program In Malawi*. Unpublished master's thesis. State University, Virginia Polytechnic Institute, Blacksburg, VA
- Yegen, C. (2016). *Siyasal İletişimde Bir Propaganda Aracı Olarak Ulusal Kimlik: 7 Haziran 2015 Türkiye Genel Seçimleri Örneği*, Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yelken, R. (1999). *Cemaatin Dönüşümü Geç Modern Dönemde Cemaat Sosyolojisi*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Yıldırım, F.; Kaplan, C.; Kuru, H & Yılmaz, M. (2019). *Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara: Meb Yayınlar.

İletişim/Correspondence

Dr. Öğr. Üyesi Emine Meliha KURTDAS
emine.kurtdas@inonu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Ülkü ULUKAYA ÖTELEŞ
u.ulukaya@alparslan@edu.tr